

आमारव्याणी

मुखदुःखे भयक्रोधौ,
लाभालाभौ, भवाम्भवा,
यच्च किञ्चित् तथा कृतम्
ननु देवस्य कर्मतत् ॥ १ ॥

[कारण न दिसता घटून आलेले मुखदुःख, भय व क्रोध, लाभ व हानी व्याधि जन्म व मरण ही सर्व ईश्वरघात पन्थेती गतवात.]

ऋधयो पृथतपसो
दैवे नाभिप्रपीडिताः
तत्सृज्य नियमो स्तोत्रान्
अश्रयन्ते काम मुन्युभिः ॥ २ ॥

[अर्थात उग्र तपश्चर्या करणारे ऋषी मुनीमुक्ता ईश्वरघात तपश्चर्येने सर्व यदनियम श्रम केल्यामुळे कामवश होऊन ज्ञप्त होतात.]

असंकल्पित मे वेह
म दक्षस्मात् प्रवर्तते
निदर्यारंभ मारुधं
तनु देवस्य कर्मतत् ॥ ३ ॥

[अर्थातपूर्वक भुक् केलेले काम मांचवून, अकस्मात, कसोही नसतरेत न आलेले काम नुक कारणे हे देवच झुटले पाहिजे.]

कावळा आणि धुवड

[५८]

राजा व त्याचे चारही मंत्री यांचा स्थिर-
जीवीच्या बोलण्यावर विश्वास नसला.
म्हणून रक्ताक्षीने स्थिरजीवीवर विश्वास
करण बोक्थाचे आहे, असे सांगितले असून-
ही दुर्लक्ष करून ते स्थिरजीवीला आपल्या
गुप्त निवासस्थानी घेऊन गेले.

वाटेत स्थिरजीवी मनात म्हणाला-
“एकट्या रक्ताक्षीने माझा मनातला हेतू
ओळखला. इतरांनीं माझ्या फुटके म्हणून
त्याच्या सत्त्वभाची पर्वा केली नाही.”

सर्वे दोंगरातल्या गुहेत पोचल्यावर
अरिमर्दन म्हणाला-“स्थिरजीवी आपला
हितैषी आहे. त्याला राहण्याचा जगण्याचा
किल्ल्यात त्याला आवडेल ती जागा दा.”

ते ऐकून स्थिरजीवी मनातल्या मनात
म्हणाला-“बापण बाळगे वाहो, या सर्वांचा
संबंभास करण्याकरिता. किल्ल्यात राहालो

तर यांना सर्वे कळेल. मुख्य करून
रक्ताक्षी व त्याचे अनुयायी हजारों डोळ्यांनी
आपल्यावर नजर ठेवतील. त्यापेक्षा
किल्ल्याच्या घाराजवळच राहलो, तर
किल्ल्यात घाईच्या कामाचे पैजा चालली
असतां आपल्याकडे कोणाचे लफाही जाणार
नाही. आपले कारस्थान यशस्वी होईल.”

असा विचार करून तो अरिमर्दनाला
म्हणाला-“महाराज! आपण किती उदार
विचाराचे आहां! मला किल्ल्याच्या फाटका-
जवळ थोडीशी जागा दिलीत तरी पुरे.”

अरिमर्दनाने स्थिरजीवीची नम्रता पाहून
खूबीने, त्याचे इच्छित्याप्रमाणे व्यवस्था
करून दिली. त्याची प्रकृती लौकर सुभाराची
मासाठी पीष्टिक आहाराची व्यवस्था करून
वेण्यात आली. बोडग्यास बिनसात स्थिर-
जीवीची प्रकृती छान सुभारली.

आपल्या सल्लेधाविषय मित्रजीबीची व्यवस्था केलेली पाहून रक्ताक्षी राजाला म्हणाला—“सोन्याची शीट बालभावाच्या पक्ष्याला सोडणारा राजा आणि मंत्र्यासारखे आपण मंत्रिवेकाने वागत आहा.”

“काय ती गोष्ट, ऐकू दे तरी?” राजाने व मंत्र्याने विचारल्यानंतर त्यांना रक्ताक्षीने सांगितलेली ती गोष्ट अशी—

एकदा एका होंगराच्या दरीत एक पक्षी राहत असे. तो सोन्याची शीट टाकून एक शिकारी ती विविध गोष्ट पाहून फार कवित झाला. आपण जाळं टाकून त्याला पकडून आपल्याकडे घेवले आणि ते काळाले तर राजा आपल्याला शिखा करील या भीतीने शिकारी त्याला बळून राजाकडे

भेला व म्हणाला—“महाराज! या पक्ष्याची शीट म्हणजे खंयच नवरी सोने आहे. मी आपल्याला एक भेट म्हणून देण्यासाठी या पक्ष्याला वेऊन आलो आहे.”

राजा मंत्र्यांना म्हणाला—“आश्चर्यच आहे! हे काय आहे, पाहू या का?”

“महाराज, पक्षी आणि तो सोन्याची शीट टाकतो, कोणी कधी ऐकलं आहे का? आपला या मूळ माणसाच्या बोलण्यावर विश्वास कसा काय बसला?” मंत्री म्हणाले.

म्हणून राजाने त्या पक्ष्याला सोडून दिले. अरिमर्दन आणि त्याचे मंत्री तो गोष्ट ऐकूनही आपला विचार न बदलता त्वर-जीबीचा जास्तच आदर करीत राहिले.

तेव्हा रक्ताक्षी आपल्या अनुयायांना मातण्या म्हणाला—“हे राज्य नष्ट होणार आहे. याचा शेवट जवळ येऊन ठेवला आहे. राजाचे व मंत्र्याचे रक्षण करणे अवश्यक आहे. त्यांच्या हिताचं सांगायचे ते त्यांना पटत नाही. रोडा वेळ मध्यंतरी मिळतो आहे, किल्ला सोडून विधून जाऊ या. शत्रू कधी खरा मित्र असू शकतो का? मागे एक गुहा बोलत असे म्हणे.”

“गुहा बोलत असे?” अनुयायांनी विचारतां रक्ताक्षी गोष्ट सांगू लागला.

एका वाट अरण्यात खरगळ नावाचा एक सिंह राहत असे. एकदा तो अरण्याभर संबंध दिवत फिरला तरी त्याला खावला शिकार मिळाली नाही. उपासामुळे त्याचा जोव कासाबोस होत होता. सूर्यास्ताची वेळ होती त्याला एक मोठी गुहा दिसली.

रात्री या गुहेत नक्कीच कोणी तरी प्राणी येऊन राहील. तेव्हा त्याला धरून त्याची शिकार करता येईल, असा विचार करून तो सिंह त्या गुहेत शिरून पडून राहिला.

त्या गुहेत एक कोल्हा राहत असे. काही वेळात कोल्हा वाला आणि हाक यांक लागला—“ए गुहे! अश ए गुहे!” काही वेळ थांबून कोल्हाने पुन्हा हाक मारली. परंतु उत्तर आले नाही.

कोल्हा गुहेला तिसऱ्यांदा हाक मारून म्हणाला—“मी रात्री येईन तेव्हा माझी हाक ऐकून तू 'ओ' देशील अस आपले ठरलं होतं. विसरलीस का? तू आपले वचन पाळत नाहीस तर मी त्याच अटीवर दुसऱ्या गुहेत जाऊन राहू लागेन.”

ते ऐकून सिंह विचार करू लागला, ही गुहा हाक मारली की उत्तर देत असावीशी विसते. मी बोललो नाही तर कोल्हा विधून आईल आणि मला उपाशी मरावे लागेल. असा विचार करून सिंह म्हणाला—“ओ!” त्याने “ओ” म्हटल्याबरोबर गुहा डुमडुमकी.

कोल्हा हसून म्हणाला—“अस्सं होय! गुहा बोलले हे कधी कोणी ऐकलं आहे का?” असे म्हणत तो पळून गला.

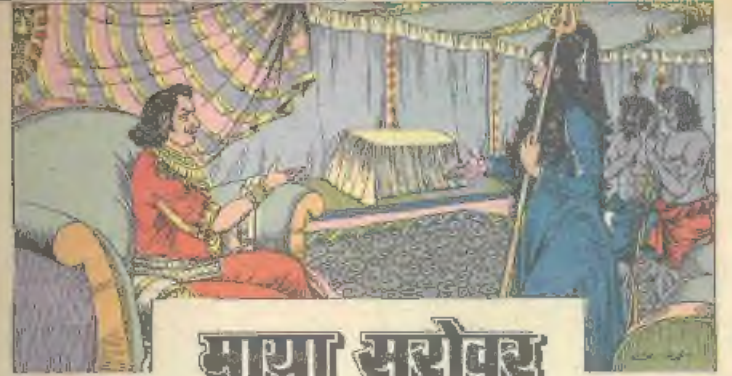
सनातनी आश्रमः

१९६. यिन राजाची समाधी

चीन देशातील हुनान प्रांतात यन्तोंगजवळ ई. स. पू. १२व्या शतकाचा शारंग हासा त्यावेळच्या यिन राजाच्या समाधीचा शोध लागला आहे. यिना हाकोने साफ केलेले माही समाधीच्या बात कामाच्या बापडेलेल्या बस्तुवर कोरलेली मावे पाहल्यावर ती यिन राजातील बुद्धि याच्या राजाची मताची, मने पिलले. (यिन राजांच्याचा काळ ई. स. पू. १२ ते ११ शतकाच्या बरम्बानु मानतात.)

या समाधीत सुमारे २०० कांब्याची मोठी कापडती आहेत. त्यांची ७० टक्के पैयणवे आहेत. हाच्यातली मोठी मोठ्या जोड्यानी आहेत. त्यांच्यावर प्राण्यांची मोठी रेखाटलेली आहेत.

हमाघोर ४०० जेडच्या आणि दबडी बस्तु आहेत. त्यांच्यात वहा मणसांच्या मुर्ती आहेत. त्यांच्यावरून त्या काळातील पोशाख आणि बस्तु भागण करण्याची पद्धत कळते. विविध म्हणजे त्यांच्यात एक अर्धनारीश्वर मुर्तीबुद्ध आहे. इतर कला यिना म्हणजे बाप, मरुजे, तृती, वेन, मेदने, मोडे, माकडे, पोपट, घारी वगैरे प्राण्यांची जिल्हे आहेत.

माया सरोवर

[२८]

[मायासरोवरेश्वराने जोरासारखे सरडाआड वसून जयशीलच्या गळ्यात फाड टाकला, तो दोडून टाकल्याच्या बेतात जयशील असला मायासरोवरेश्वर थोडा मीट झेलला. नंतर ती, कांवनमाया, जयशील व केतू मायासरोवरकडे निघाले, ती शतमी सिद्धसाधकांना नरपक्षक जाहीर्या लोकांकून कळली. पुढे-]

नरपक्षकांनी सल्ले मांगून विचित्र हत्तीवर वसून जाणाऱ्या ध्यक्तीविषयी अर्धण बरोबर वरून घेऊन जात असलेल्या माणसाविषयी अर्धण केल्यावर सिद्धसाधकांना आपला मित्र जयशील संकटात सापडला असल्याचे म्हाजी कळले. परंतु त्याच्या बरोबर असलेली ती तरुण स्त्री कोण असावी, हे त्याच्या लक्षात आले नाही.

नरपक्षकांनी सांगितलेले बूत ऐकून कनकास महाराज चकित झाले. त्यांना सिद्धसाधक म्हणाला- "महाराज, बातां मला निरोप द्या. माझा मित्र जयशील घाला घरून घेऊन ते बुध्द मायासरोवरकडे चालले आहेत. इतका दूर व पराक्षयी मागून त्यांच्या हातात कसा सापडला हे बळकळ नाही. त्याला सोडविण्यासाठी मी बाबलेच पाहिजे."

काढून घेण्यासाठी हेर म्हणून आला आहेस?"

ती अरुन ऐकून जलवृक्ष पोडादेखील भ्याला नाही. त्याने आपली दगडी गदा शिद्धसाधकाच्या पायाजवळ ठेवली व म्हणाला—"मालक, खरा जलवृक्ष दिलेले वचन कधी भंग करीत नाही. तसे वचन भंग करणाऱ्याची भायली पाण्यातला कोल्हा म्हणून शिकार करतो. मी आपला शेवट व दाख आहे!"

"तर मग सांग, मायासरोवर कोठे आहे?" शिद्धसाधकाने त्याला विचारले.

"मालक! मी याविषयी पूर्वीच सांगितले होते, ते सरोवर कोठे आहे, हे मी सांगितले तर माझे डोळे फुटून जाईल. सरोवराच्या राजाने व आमच्या राजाने मिळून आमच्या जातीच्या सर्वाना दिलेला तो एक वाप आहे." दीनमुईने जलवृक्ष म्हणाला.

ते ऐकून साधक मोठ्याने हसून म्हणाला—"त्या मूर्ख पाणपश्याला वाप देण्याची शक्ती असती तर तो हेसांच्या रथातून खाली धसकून पडला असता का? आणि तराशसकांच्या राजघातत्या वळकत्या पाण्यात पडला असता का? तेव्हा हे कारण माझ्या जबळ सांगू नकोस."

जलवृक्ष आपादमस्तक थरथर कापत होता तरी पोर कळत म्हणाला—"मालक!

आपल्याला माझ्या बोलण्यावर विश्वास होत नाही, तेव्हा मला मरण दळणे वाक्य नाही. तेव्हा मी तोंडाने न सांगता नकाशा काढून मुचविले तर कदाचित मी वाचेन, असे वाटते. म्हणून प्रयत्न करून पाहूतो." असे सांगून तो शाबाजी एक वाळकी काडी घेऊन आला.

"अरे लाडक्या शिपाया! तुझ्यावर तसे मोठे प्राणसंकट म्हणशील तर एकही नाही. मी मद्राकावाचा दस्त आहे. पदाकदाचित तू म्हणतो तसे तूला मरण झालेच तर तूला मी क्षणार्धात वॅलासलोकी पाठवून तेथे तुला सुधी करण्याची व्यवस्था करीन." आपले कूल उचलून आकाशाकडे नाट्यपूर्ण दुष्टीने पहात साधक म्हणाला.

जलवृक्ष, काही उत्तर न देता काडीने जमिनीवर रेंघोटवा काढू लागला. आणि मधुनमधून ओरडू ही लागला—"बापरे, डोळे फुटू लागलेसे वाटते आहे, काळीज तुकडेतुकडे होणारसे दिसते आहे!"

कनकाक्ष महाराज जलवृक्षाच्या तजीक जाऊन साधकाला म्हणाले—"साधका! मी आपल्या मुलांना सरसाणासाठी दरोडार पाठवायला हवे होते तेवढे अपरक्षक पाठविले नाहीत आणि त्यांना जंगलात काळ दिले. त्यामुळे एकामागून एक किती अनपेक्षित गोष्टी घडत आहेत! विचारा

हा पाणसांडणा खरोखरच डोळे फुटून मरणाऱसे दिसते आहे!"

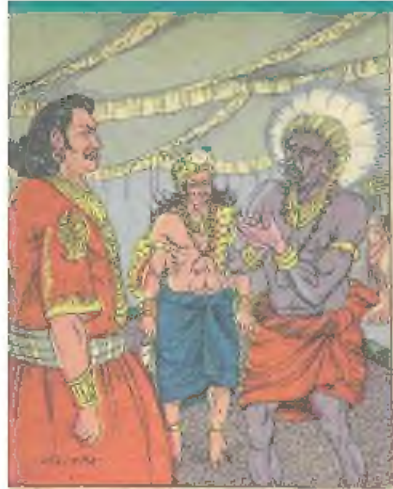
"महाराज, हा आहे मूर्ख! महाकाळाचे वर्णन होऊन त्याची कृपा ज्ञातप्राप्तिवचन कोणत्या मलदाला अशी शक्ती आप्त होईल? शक्यच नाही!" असे सांगून जमिनीवर काढलेल्या रेंघोटयाकडे लक्षपूर्वक पहात साधकाने जलवृक्षाला विचारले—"काय रे, बहादुरा! या उम्या रेंघा काय आणि वाकड्या तिकड्या रेंघा काय?"

जलवृक्ष राजस मान वर न लचकता बस्यार कापत म्हणाला—"मालक, या रेंघा दोन्ही बाजूच्या टेकड्या. या रेंघा म्हणजे जंगलातली झाडे. त्यांच्या सधोमध देवाज

थे म्हणत तो वनमाणसाच्या खाद्यावर राहून बसला.

कनकाक्ष महाराज त्याला म्हणाले—"साधका, त्याच्या रक्षणाची जबाबदारी माझ्यावर सुद्धा आहेत! मी सुद्धा येतो. वापण वास्त वेळ न घालविता, ते मायासरोवर कोठे आहे, सोधून काढले पाहिजे. तू या जलवृक्षाला त्याची वाट विचारून का घेत नाहीस?"

शिद्धसाधकाने जलवृक्षाकडे वळून त्याच्या छातीवर अगळे झुक ठेवीत त्याला विचारले—"कायरे जलवृक्ष? तू मूर्ख विश्वासपात्र नोकरच आहेस ना की

आहे! शापाच्या भीतीने हा फक्त धंशूद्ध होऊन पडला आहे.” असे सांगून आजूला गंमत पहात जसे असलेल्या तरभक्षकाना म्हणाला-“अरे, पळा आणि पांचसहा मंढकी भरून पाणी घेऊन या!” वरतु नरभक्षक त्या जलवृक्षाकडे आशाळभुतासारखे पाहता राहिले त्याच्या मनातला हेतू ओळखून आपले शूल वर उचलून सिद्धसाधक दरडावून म्हणाला-“मूर्खानी! माझी आज्ञा ऐकलीत की नाही? का आपण हलत को नाही?”

नरभक्षकाच्या नायकाने क्षण करताच त्याचा ज्योतिषी पुढे येऊन कनकाक्ष महाराजांना सापटांग नमस्कार करीत म्हणाला-“आम्ही खोल जंगलात राहणारी आपली प्रजा आहे! आम्हांला कोणाशी कसं बोलायचं कळत नाही. आपण महाराज आहां आणि आपली आज्ञा सर्वांनी मान्य केली पाहिजे. या भुतांच्या तापकाला आपण वाजुला साराचे आणि या जल-राक्षसांना आपल्या हातात धावे; आपलं नाव काढून आम्ही याला लाऊं.”

म्हताऱ्या ज्योतिष्याचं बोलणं संपल्या-पुर्वीच सावकाते त्याची शेंडी पकडली व शूल त्याच्यावर रोवून म्हणाला-“कायरे, नर-भक्षक खूर जंगली जनावरा! मी तुला माझ्या महाकालासमोर आतां बळी देऊन तुझ्या नरभक्षकांसमोर तुला खायला फेंकतो!”

सिद्धसाधक जसे म्हणत शूल ज्योतिष्याच्या छातीत मोसकणार इतक्यात दुरून जलाशयावर वसून भरमाव येत असलेल्या सर्पमंत्र ओरडला-“सिद्धसाधका, घाई करू नकोस! आपणाला मायासरोवरातील जलवृक्षासाठी युद्ध करावे लागणार आहे.” तंवर जवळ येऊन म्हणाला-“हे नरभक्षक आपल्या मदतीला आले तर प्रयत्न करून पाहिल पाहिजे!”

सांनखाचा आवाज ऐकल्यानंतरावर साधकाने भान बळवून त्या वाजुला पाहिले. त्याने शूल झाली ठेवले. त्याचा हात थोडा सैल झालेला पाहून नरभक्षकाचा तो ज्योतिषी चटदिशी बाजूला सरकला आणि आपल्या लोकांच्या बळबळात मिसळला.

सर्पमंत्र जवळ आला आणि घोटघाबरून उतरून जमिनीवर भेल्यासारखा पडलेल्या जलवृक्षाकडे पाहून म्हणाला-“साधका, थाला परछीकी पाठविलेस का? अरे, हा तुला स्वाभिमत गुलाम नाही का?”

“होय, विस्वासपात्र गोरव आहे! परंतु याचा तुमच्या राजावरच नव्हे तर सरोवरेवराच्या मंत्रवक्तांवरही विस्वास आहे. कोणता तरी शाप आहे म्हणे. सरो-वराकडे जाण्याची वाट दाखविण्यासाठी जमिनीवर रेखा काढल्यावर जमिनीवर आदळला.” सिद्धसाधक म्हणाला.

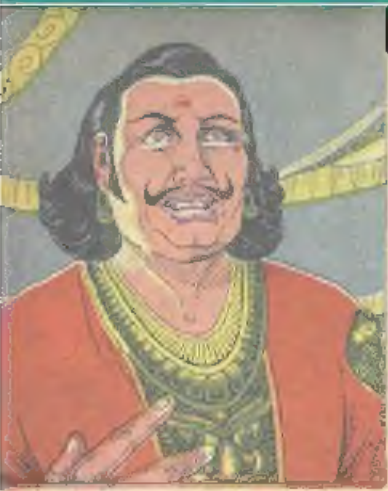

मध्यंतरी कनकाक्ष महाराजांचे सैनिक मोठमोठी मांढी भरून पाणी घेऊन आले व त्यांनी जलवृक्षासमोरच्या जंगलावर ते ओतले. थंडगार पाणी जंगलावर पडतांच त्याची हालचाल सुरू झाली व डोळे उघडून पाहल्याशिवायच तो ओरडू लागला-“मी कोडे आहे? नरकात की सरोवरात?”

सिद्धसाधकाने त्याच्या पाठीवर एकदां ओराने काय मारली व म्हणाला-“जलवृक्ष बहादुर! तुला शापपुक्ती मिळाली. तुला मी जिवंत केले, उठ!” ते ऐकताच जलवृक्ष उठून बसला. सर्पमंत्र मनाचं समाधान झाल्यासारखा मान झलवून, राजाच्या निपायांकडे व कनकाक्ष महाराजांकडे पाहून

एका टेंकावावर आहे. त्या झाडावर चढून टोकाच्या फांदीवर वाऊन एकेका पूर्वेकडे आणि तंवर पश्चिमेकडे पाहल्यावर उत्तरेकडे पाहिले तर मायासरोवर झिडेल!” असे म्हणत तो दोन्ही हातांनी जोरें बट्ट घेऊन मोठशाने ओरडला-“धुपित सांगितले, मालक! लोके फुटू लागले आहे, मेलो...!” आणि जमिनीवर बेथूद्ध होऊन पडला.

सिद्धसाधकाने खरोच खाली पांऊन जलवृक्षाच्या नानातींदाजवळ हात ठेऊन दयासोच्छ्वस चालू आहे की नाही, पाहिले व म्हणाला-“महाराज! अंधविश्वास सोड्यावर बडल्याचा थो परिणाम होतो त्याचं प्रत्यक्ष प्रमाण म्हणून हा जलवृक्ष समोर

म्हणाला-“वैद्यदेव हंसरथातून जखल आठ वसता त्यांनी सांगितल्यावरून कळलं. हेच, नाही का ते द्विरण्यपूरचे कनकाक्ष महाराज?”

महाराज इतका वेळ सर्पनखाचा तो विचित्र श्रेष्ठ आणि तो ज्या घोड्यावर चढून आला होता तो जलाश्व बोधांकडे आश्चर्य करीत पहात होते. आतापर्यंत ते शष्प होते, परंतु सर्पनख म्हणाला ते ऐकून त्यांनी विचारले-“कोण वैद्यदेव? माझ्या राज्यातले नागरिकच ना?”

“महाराज, मला ते सर्व माहीत नाही परंतु ते माझ्यावरोबरच निघाले आणि पाठोपाठ येतच आहेत, या बाजूला.”

सर्पनख म्हणाला-

“साधका, तुम्हा माहीत आहे का रे हा वैद्यदेव कोण हे?” कनकाक्ष महाराजांनी विचारता सिद्धसाधक थगही वेळ विचारात पडला. शेवटी म्हणाला-“महाराज, त्या वैद्यदेवाविषयी माझासरोवरात आमचे परम शत्रू जलवृक राक्षसांना अगदी माया-सरोवरेस्वराच्या अनुयायांना माहीत नाही असे ते एक मुपित आहे. तो जयशील-सारखाच अमरावतीचा राहुणारा आहे.”

“अमरावतीचा राहुणारा आहे का जयशील? त्या देशाचा राजा रुद्रसेन हा माझा शत्रू आहे. मी संकटात आहे, हे कळताच तो स्वारी करण्याच्या तयारीत असल्याचे मला हेतूकरवी कळले आहे.” कनकाक्ष महाराज म्हणाले.

“महाराज, जयशीलच्या इमानावर संशय करण्याचे कारण नाही. तो कोणत्याही देशाचा नागरिक असो, त्याने वचन दिले आहे आणि ते तो भंग करणार नाही. युवराज व राजकन्या यांच्या सोप्या तो आपल्याला मदतच करील. मी आपल्या देशाचा एक नागरिक या नात्याने हामी देत आहे!” सिद्धसाधक म्हणाला.

साधक बोलत असता निकडे नर-भक्षकांच्या घोळक्यात काहीतरी गडबड झाल्यासारखा संशय आल्यावरून साधकाने निकडे नजर घालिले. तेव्हा त्यांचा नगराक

विजयश्या आणि त्यांचा मांजिक त्यांच्या जवळ धाकत येऊन म्हणाले-“आपल्या शाराचे शर अगदी दहावारा जलवृक राक्षसां-वरोबर युद्ध करीत आहेत. आम्ही त्यांच्या मदतीला जाऊ म्हणता का? थोडा आहार आम्हाला मिळेल?”

ते ऐकताच सर्पनख आपल्या घोड्यावर चढला व म्हणाला-“साधका, ते म्हणजे वैद्यदेव, माझा चाकटा भाऊ सर्पस्वर आणि वृंहरथ चाळनिगारा सरोवरेस्वरचा अंग-रक्षक!” असे म्हणत त्या दिशेने त्याने आपला घोडा सोडला.

“जय महाकाल!” असा जयघोष करून साधक आपल्या वनमाणसाच्या खांद्यावर बसला व कनकाक्ष महाराजांना म्हणाला-“महाराज, प्रथम त्या जलवृक राक्षसांच्या हातून आपल्या लोकांना वाचविले पाहिजे.” असे म्हणत सर्पनखा-पाठोपाठ तोही निघाला.

“अरुणरक्षक देवा! आतां तूच आमची मुक्त भागवामला मार्ग दाखव!” असे म्हणत नरभक्षकांचा घोळका त्या बोधांच्या पाठोपाठ धावला.

सर्पनख व सिद्धसाधक येऊन पोचले त्यावेळी घोड्यावर बसून सर्पस्वर आपल्या तलवारीने जलवृक राक्षसांना भोसकायला प्रयत्न करीत होता. परंतु जलवृक निसटून

स्वतःचा बचाव करीत वैद्यदेव म्हणून ओळखला जाणाऱ्या देवशर्मा आणि हंसरथ हाकण्यामाला आणि लंगड्या मंगलवर्मांना जिवंत घराण्याचा प्रयत्न करीत होते. परंतु देवशर्मा त्यांना आपल्या हातातल्या वज्रमुठ असलेल्या दंडाने अडवीत दारडावून सांगत होता-“अरे मूर्खानी! संभाळा, हा दंड म्हणजे नुसता काठी नसून याच्या टोकाला जी अणी बसविलेली आहे ती विषाची आहे.”

तेकडच्याच दिशे सिद्धसाधक व सर्पनख येऊन पोचले. घुळून नरभक्षक व राजाचे सैनिक आरोळ्या देत त्याच बाजूला येत होते. त्यांना पाहून मार्ग पळून जाण्याच्या विचारात असलेल्या जलवृक राक्षसांना

सायक त्यांना म्हणाला-“बाबा! आपल्या महाराजांची आज्ञा आहे की, बांना विजित धरून आणता आले नाही तर ठार कर!” असे म्हणत तो आपली दगडी गदा फिरवीत देवशर्माच्या दोक्यात मायसला पावला.

देवशर्मा एकच पाऊल मागे जाऊन म्हणाला-“तुम्हा सगण तुझ्या कपाळी लिहिले आहे, त्याला आता मी काय करणार?” आणि त्याने वापल्या हातातल्या वस्त्रदंडाची अग्नी त्या जलवृक मायकाच्या अंगाला लावली मात्र तो एक किकाळी फोडून तत्क्षण जमिनीवर लोटू लागला.

नंतर देवशर्मा आपला वस्त्रदंड वर उचलून सर्व जलवृकांना उद्देशून म्हणाला-“अरे, धाण्यातल्या लांडग्यांनी, प्रत्यक्ष पाहिलात, मी सायक केलं असून फिकीर न केल्याचा परिणाम! सरोवरातल्या माया-सरोवरेस्वराची मुलगी पद्ममुखी हिला किंवा कांचनमालेला मोठा भरी धपास झाला तर तुमच्या राजासकट तुम्हांला सर्वांना यमलोकी जावे लागेल, क्षबरदार!”

जलवृकरांस ते एकमे द्वेक ज्योतिषी को अंगछाच्या बाटेने पळाले आणि मागे वळूनही पाहिले नाही. सर्पनख घोड्या-वरून उत्तम देवशर्माच्या जवळ जाऊन म्हणाला-“बैजदेव! मायासरोवरेवर, कांचनमाला आणि अयशील हे जलवृक-राक्षसांकडून त्यांच्यावर येणाऱ्या संकटाची कल्पना नसल्यामुळे सरोवराच्या दिशेने चालले आहेत. त्यांना सायक रहायला सांगितले पाहिजे ना!”

“ते काम तुम्ही दोघां भावंडांनी आणि हुंसरय ज्ञानविद्याच्या सरोवरेस्वराच्या अंग-रक्षकाने केले पाहिजे!” देवशर्मा म्हणाला.

सर्पनख आणि सर्पेस्वर दोघांनी आपा-पत्या मोठ्यांना टाचा मारल्या आणि भरभाव घोडे सोडले. अंगरक्षकाने धाटा-पलीकडे ठेवलेल्या हुंसरयात चढून ती अणाचरित अक्काशात बेगाने सोडला. नर-भक्षक उत्साहाने जारोलया भारीत पळ-णाऱ्या जलवृक राक्षसांचा पाठलाग करू लागले.

(क्रमशः)

चतुर ज्योतिषी

विष्णुमादित्याने आपला हुट्ट सोडला नाही.

तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीच्याच मीन होऊन स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-“राजा, तुम्हा धाण्याच्या प्रयात्ना-वर फार विश्वास दिकतो. परंतु देवाचा निर्णयच अचूक असतो. कदा, ते सिद्ध-करण्यासाठी मी तुला एका ज्योतिष्याची गोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

वसंत देशाचा राजा सूर पराक्रमी होता. गादीवर बसताच त्याला शेजारच्या हेमंत राज्याशी युद्ध करावे लागले. त्या युद्धात त्याला विजयश्री लाभली. थोडक्यात साधा-नयाचे म्हणजे गादीवर येताच वसंत देशाचा राजा दोन राज्यांचा अधिपती झाला.

वसंत देशाच्या राजाला विजय मिळाला खरा, परंतु दोन्ही देशांच्या प्रजेचे अपार नुकसान झाले. राजा तर घोर पराक्रमी वीर आणि त्याला युद्धात विजयप्राप्ती झालेली, म्हणून त्याच्या मनात इतर देश जिंकायची महारवाकांक्षा उत्पन्न होणे साहजिक होते. धी कल्पना करूनच मंत्री घाबरला. त्याने दरबारी ज्योतिषाला बोलावून राजाची जन्मपंचिका पाहून भविष्य सांगायला सांगितले.

ज्योतिषी पत्रिका पाहून म्हणाला— “प्रधान! आपला राजा दोनच राज्यांवर राज्य करणार अशा योग स्पष्ट आहे. त्याला पुन्हा युद्ध करावे लागले तर त्यात त्याचा पराभव तर होईलच, शिवाय तो शेवटी ‘रान’ गमावून नसेल.” हे सर्व

राजाला ऐकू नोंवत इतर देशांना ज्योतिष्याने प्रधानाला सांगितले.

तेव्हा राजा म्हणाला—“म्हणजे माझा सर्व पराक्रम फुकट जाईल, म्हणता?”

“महाराज! युद्धात विजय मिळाले तरी फक्त राजाच्या पराक्रमामुळेच मिळते का? सैन्य संचालन उत्तम प्रकारे व्हावे लागते. कधीकधी कुकीच्या जागी स्वारी केली तर विजयही हातचो जाते. या सर्वांहून महत्वाची गोष्ट म्हणजे देवाचा अनुग्रहमुद्दा असावा लागतो. तोच आपल्या पत्रिकेत नाही असे स्पष्टपणे विरले आहे.” ज्योतिषी म्हणाला.

प्रधान म्हणाला—“महाराज! आपला पराक्रम तरी व्यर्थ का जावा? आपण

दरबारी ठंडमुद्दाचे व इतर युद्धकलेचे साधने ठेवावे. इतर देशाच्या शूर योद्ध्यांना त्या स्पर्धेत माग प्यायला परवानगी द्यावी. जास्त काय, त्यांना निमंत्रणे पाठवून बोलवावे. अशा तऱ्हेने शूर पराक्रमी योद्ध्यांचा पराभव कळून आपल्या शौर्याचे प्रदर्शन करावे.” प्रधानाने सूचना केली.

राजाला तो सल्ला पसंत पडला. राजाने तसे करण्याचे ठरविले. गुरवारीला इतर देशाचे राजे व राजकुमार वसंत राजाशी ठंडमुद्दात हारत. त्यांना त्या गोष्टीबद्दल खपमान भासू नये गालाठी वसंत देशाचा राजा त्यांचा सत्कार करून त्यांना निरोप देई. अशा पराक्रमी वीराशी मैत्री असण्याचा त्यांनाही अभिमानच वाटे

म्हणून वसंत देशाचा राजा युवाला चालून आला तर त्याने त्यांना आतंदच वाटे.

अशी भक्क शर्ष लोठली. सध्मेतर वसंत राजाच्या दरबारी ज्योतिष्याचा वाकटा भाळ शर्मतराजाच्या दरबारात दरबारी ज्योतिष्याच्या पमावर नेमला गेला वसंत राजाला झूळझळ नव्हते. शेवटी शेवटी त्याला एक मुठगी झाली. तिचे लग्नाचे वय झाले तेव्हा अनेक खानकुमार तिच्याशी लग्न करण्यास उत्सुक दिसले. कारण, एक तर ती सुंदर होती. दुसरे असा की दोन राज्यांना वारस तीच होती.

शर्मत राजा तरुण होता. वसंत देशाच्या राजकन्येशी विवाह करण्याची इच्छा त्याच्या मनात होती. परंतु तो पराक्रमी नव्हता व

त्याचे राज्यवेसोल लहानच होते. म्हणून इच्छा पुरी होण्याबद्दल त्याला विश्वासच होत नव्हता. परंतु निराश न होता त्याने आपल्या ज्योतिष्याला संविष्य विचारले. ज्योतिष्याने शमंत राजाची जन्मपत्रिका पाहून त्याला तीन राज्यांचा अक्षिपती होण्याचा योग असल्याचे सांगितले व त्यासाठी त्याने वसंत वेश्याच्या राज-
कान्येला मागणी घालण्यासाठी वृत्त पाठ-
वायला सुचविले आणि ते मान्य नसल्यास पुढाळा तयार रक्षायला बजावून सांगायला सांगितले.

शमंत राजाने त्याप्रमाणे सांगून वसंत राजाकडे वृत्त पाठविले आणि शमंत अश्वी की वसंत राजाने काही न बोलता आपल्या मुलीचे लग्न शमंत राजाशी करून दिले.

वेचवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—

"राजा, वसंत राजासारख्या प्रतापी राजाने त्याच्याहून दुर्बल राजाला भिक्त त्याच्याशी घाषल्या मुलीचे लग्न करून दिले, हा ईश्वरी संकेत म्हणता येईल का? की

म्हालास्पष्टांमुळे बुद्धांत जय मिळेल की नाही या गोष्टीची त्याच्या मनात शंका होती? या प्रश्नांची समाधानकारक उत्तरे माहीत असून तु दिल्ली नाहीस तर तुला माहीतच आहे, तुझ्या कोट्याची शंभर टाकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळ लागतील."

विक्रमादित्य म्हणाला—"वसंत राजाचा ज्योतिषशास्त्रावर फार विश्वास होता. म्हणून तो शमंत वेश्याच्या राजाशी पुढाळा तयार नव्हता. त्याला आपल्या जन्मपत्रिके-
वर अवरोधार विश्वास होता. म्हणून त्याने तेव्हा तिसरे राज्य विकण्याच्या मानगडीत पडण्याचा विचार सोडला होता. शमंत राजाच्या दरबारी ज्योतिष्याला हे गुणित माहीत होते. म्हणूनच तर त्याने तसा सल्ला आपल्या राजाला दिला होता. ईश्वरी संकेताची गोष्टच नव्हती."

अशा तऱ्हेने राजाचे मोन भंग होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हा झटझाट जाऊन लोकांकडू लागला.

(कल्पित)

भ्रातृ प्रेम

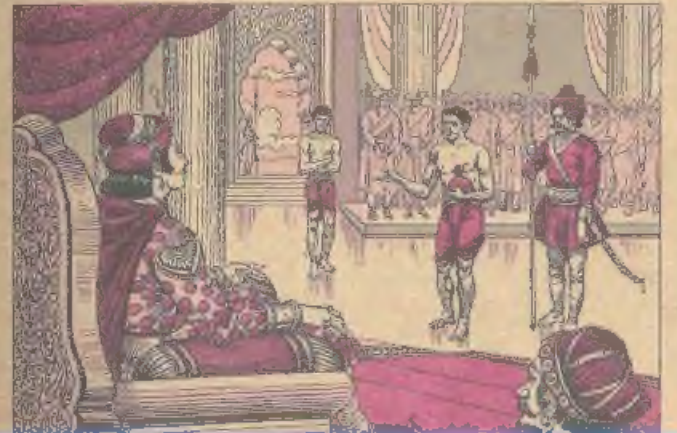
एका राजाकडे काही गुलाम काय करीत असत. एकादा खजिना सरून मिवावा, मनाडी राजा आपल्या मुलांमार्फत बोलावून म्हणाला—"को कोणी येवढत व मोलमजुरी करून पैसे मिळवून हुंकार रुपये काणून बजिन्यात धरीत त्याला मुक्त करीन."

गुलामांमध्ये दीर्घे माळ होते. त्यांच्यापैकी एक जण मशवत होता. मोठ्या भावाने मोलमजुरी करून एक हुंकार रुपये मिळवून खजिन्यात भरले. नंतर राजाकडे आऊन विनंती केली—"महाराज, मी जसा केलेल्या रकमेबद्दल माझ्या धाकट्या भावाला सोडावे."

राजाने पंकित होऊन विचारले—"तु एवढी मेहुंगत करून एक हुंकार रुपये मिळवून आणलेस. आणि ही सर्व रक्कम आपल्या भावाला सोदविण्यासाठी का खर्च करतो आहेस?"

मोठा माळ म्हणाला—"महाराज, माझा धाकटा धाऊ शकत आहे. मी जसल मेहुंगत करून स्वतःला सोडवू शकेन, परंतु मी स्वतःची सुटका करून आधी सोकला धावो तर माझ्या धाकट्या भावाला कोण मदत करील?"

राजाने त्याचे भ्रातृप्रेम पाहून एक हुंकार रुपये पडत केले आणि दोघांनाही मुक्त केले.

रूप प्राप्त झाल्या मनाला। धक्काच देमला
देवीन मला विचारला 'बरा! तुम्हां नव्वीनी
मला जसेच ठेव आहे ठावित्र आहे का?'
प्रत्येकाने एवढेच दगड घेतला तरी एक
देवही उभी राहिल

देवीची आज्ञा समजून गावकऱ्यांनी पुन्हा
नवा देऊन देवीकरिता दामिद्र करण्याचे
ठराविले दामिद्र जोवर तयार होईना
पुन्हा देवळाचे वेधन थाडले

परंतु एक बंधे कोणत्याच्या अंत पुन्हा
चोरी झाली गावात ओरंग झाला आता
गावावर ईश्वरी कांड होणार असे
प्रत्येकाचा वेगळेपण या खपस ईश्वरीचा
कोण कोणावर होणार, याचा विचार
करूनच सर्वांचे रक्त गोठले

जमिनदार दधीमभार उभा राहून हात
जोडून म्हणाला- 'माते! आम्ही या खपस-
ह्या तुम्हा दामिद्राचा रक्षण करण्यात
अयशस्वी ठरलो व अशी आमचा मृत्यु-
परिक्षा को घेत आहेस? या खपस हा
भायस काही करू कधी करून काय करी?'

या खपस देव' दाखलो नाही मी
तुम्हाला तेव्हा जमिनदाराने कथवेल।
खोचन कुत्र्यांनी नवधा कापली व ती
छातीत भोसकून देण्याच्या तयारीत असली
सर्वे हा हाकार करू लागले तेव्हा ईश्वरीचा

हृदयाला शक्ती पुढेचा व ती स्तुताली

तुम्हाच्या कशाला करून घेतोस? मी
स्वतःच हे गाव मांडून जावं, म्हणून
तुम्हाच्या पैकीच एकाचे चोरी केली आहे
दगड घेव्याने या खपस हे काम केले आहे

इश्वरी धाड्याचे नाव ऐकताच काही
साक त्याला घेऊन आणायला धावले

जमिनदार म्हणाला- "तुम्ही कोणी
त्याच्या बाटला जाण्याची गरज नाही वा
खपस दामिद्राचा शोध लागल्याशिवाय
मी करणार नाही पुन्हा एक लाख
तपस एकत्र करून देणे आपल्याला शक्य
आहे का? "

परंतु जमिनदाराला वाटले हात ससे
धडल नाही दगड घेव्याला घेऊन यायला
येतल्या लोकानी परत येऊन त्या रात्रीच
त्याचा खून झाल्याचे वृत्तमान सांगितले

ते कळल्यावर जमिनदाराने हातच एकत्र
वेष्टून होऊन पडला औषधोपचार झाले
तरी शुद्धीवर आला नाही शक्ती गाव-
कऱ्यांनी वजळात दमोडणारे जाऊन पुन्हा
सर्वे दामिद्र करून देण्याची प्रतिज्ञा केली
तेव्हा जमिनदार शुद्धीवर आला

जोपांनी देवीसमोर प्रणिता मंल्यान
जमिनदाराला शुद्धीवर आल्यावर कळले
तव्ह तो गावकऱ्यांवर कावून म्हणाला-
'आम्ही कोणी दामिद्र घेतोय का? मला

एकादपाला दामिद्रासाठी तुम्ही एवढे
ओसे स्वतः वर घेत आहात?"

गांवकरी म्हणाले- "जमिनदार सहच!
असे काय बोलता? तुम्हाचावर आम्ही
आमचा अंदा आवाळून ठाकू! तुम्ही खुशाल
असलात तर मारे गाव खुशाल राहील "

देवी करिता तिसऱ्यांदा दामिद्र तयार
झाले परंतु का खपस चोरी होणार नाही
असे मात्र कोणाला वाटले नाही

पुजाऱ्याची मुलगी बापी कार हुषार
होती देवी करी ओसेस? तिच्या त्या
शोष्ठीवर विश्वासच बसत नव्हता. ही
चोरी करणारा खरा चोर बस्ताद वमला
कडिते कोरे निघा आम्ही ममला चोरी

तुम्हा दिवशी जमिनदाराने दार उघडले
तेव्हा लखू चोरी रक्ताच्या धावळांथात
पडलेला होता. आता तरी तो आपली
पूक कटूत करील असे सर्वांना वाटले
होणे. परंतु सर्वांना निराश व्हावे लागले
त्यानंतर त्याचा देह देवळाकडे आण-
ण्यात आला आणि देऊळ घुळत मंत्रवलेल्या
पाण्याने बुड करण्यात आले

आणखी काही दिवसांनी जमिनदार
गावकऱ्यांना एकत्र बोळवून त्यांना
म्हणाला "हे पहा मित्र हो! चोरी गेलेला
माल परत मिळण्याची शक्यता आता उरली
नाही लखू चोरी जिवंत परत येणे शक्य
नाही रात्री मला देवोचा दृष्टांत झाला.

म्हणून तिने छोटूला भेटून घडलेली गोष्ट सांगितली दोन्ही वरती. घडलेल्या चोरा विषयी व मनाच्या व्यक्तीच्या स्वभावा गुप्तिताविषयी तिच्या मनात जी शंका होती ती सांगून ती म्हणाली 'दादा! तू या खेपेस चोरी होणार नाही, याची काळजी वे त्याच बरोबर, ज्या चोराचा पकडता आले तर पहा कारण गरीब मिरराच दोघाचे धून झालेले आहेत

छोटून थोडावेळ विचार करून विचारले- 'देवळाच्या किल्ल्या कोणाजवळ असतात ?'

'दिवसभर माझ्या त्रावांकडे असतात व रात्रीच्या आरती झाल्यावर ते किल्ल्या जमिनदाराकडे पोचल्या करतात" वाणी म्हणाली

'तर मग असं कर. आज रात्रीची आरती तू कर सर्व दागिने काढून कोठे तरी लपवून ठेव परंतु हे गोष्ट तुझ्या नात्रांना छुड्या कळता कामा नये पुढे काय करायचं ते मी पाहून घेईन." छोटू म्हणाला

त्या दिवशी वाणी रात्रीची आरती करून येते, थोडे वडिलांना सांगून किल्ल्या वळून देवळात गेली आणि घाबऱ्या घाबऱ्या परत येऊन वडिलांना म्हणाली "बाबा! देवीचे दागिने चोरले गेले."

पुजारी घाबऱ्या घाबऱ्या देवळात गेला देवीच्या अंगार दागिने नसलेले पाहून जमिनदाराकडे भावला. जमिनदाराच्या लळपत्याची आज मस्तकाला गेली स्थाने स्वतः देवळात आऊन पाहिले, एक दागिना देखील देवीच्या अंगार नव्हता.

जाने करतया नजरेने पुजाऱ्याकडे पाहिले व म्हणाला-"दिवसा बवळ्या ही चोरी झाली आणि तुम्हांला ही गोष्ट कशी काय कळली नाही हो?" पुजारी उत्तर काय देणार ?

गावभर ती बातमी बघल्यासारखी पसरली या खेपेस कोणाच्या जिवावर येतणार ? शत्रूच्या चेतुःपात्र हाच प्रसन्न जणुकाही छिद्दिलेला होती. चोरी करणारा भरत आला आहे तरी चोरी चालू आहे हा बाढशीपणा कोणाचा जसेल बुवा ! देवीची भक्ता खेळ ?

दुसऱ्या दिवशी सकाळी सर्व गावकरी देवीच्या देवळासमोर जमले जमिनदाराचं नेहमी प्रमाणे देवीला विनवी केले की चोराच नाव तिने सांगायचे देवी बोलू लागली

मा पुढे मी काहीच उत्तर देणार नाही तुमच्यात जट्ट और आहेत तुम्ही मला या खेपेस मसे बघत या की तुम्ही

पडणार नाही तरच मी चोराचे नाव सांगन'

सर्वांनी हांकार दिला तव्हा देवी बोलली- मा खेपेस दिवसा बवळ्या चोरी करणारा चोर खट्ट कुंभार आहे !"

लग्न लोक भावले व खडू कुंभारला घेऊन घेऊन आले. गर्दीत छोटू उभा होता. ओरडून म्हणाला- 'तुम्ही सर्व धावा ! या खेपेस देवी, को कोणास ठाऊक, सपशेल खोट बोलली आहे मी खरी गोष्ट काय याचा शोध काढतो "अने सांगून तो देवीच्या मूर्तीकडे पाहून म्हणाला-"माते ! जरा सावधान विचार करून उत्तर दे खरोखरच का जवळ कुंभाराने चोरी केली आहे ?'

करणार म्हणून संशयित आरोपी जिवंत राहिलाच नाही देवीच्या आज बसून कोणी तरी देवीसारखे बोलल्याचे सांग करित असला पाहिले, मुलीन वडिलांना ही गोष्ट सांगितली तेव्हा त्यांना ते खरे वाटेना कारण देवीवर त्यांची फार भक्ता होती

त्याच सुमारास छोटू आपला कुत्रा घेऊन त्या गावात आला. बाकच्याच्या कानावर त्या पूर्वीच छोटूची जोर्ती पोचली होती, म्हणून छोटू जाला तेव्हा तानात त्याचे स्वागत झाले

छोटू देवळातच ठाव माडून बसला

गुनीतून सवापान म्हणत्यामागच्या आवाज आल्या. काण आहू तो उमटायमान मला विचारणारा? पहिल्याने त्यालाच यावद्दल बंड करा.

तुसच्या क्षणाळा लोक छोटीला मारायला थांबलं परंतु तेवढ्यात काणी पुढं येऊन म्हणाली—“देवो छोटे बोलली आहे सर्व दागिने मी काढून ठंबलं आहेत. असे म्हणत तिचे दागिन्याचे गाठोडे सोडून सर्वांना राखविलं.

सर्वे वकिल होऊन परस्पर संमते पाहू लागले प्रत्येक स्वतःच्या मनात एकच प्रश्न विचारीत होता— देवी अस छोटे का बोलली?”

छोट म्हणाला—“अशा सौंदे बोलणाऱ्या देव्या मी कित्येक पाहिल्या आहेत’ सौंदे बोलणाऱ्या या देवीचे मी तुम्हांला प्रत्यक्ष पचोन घडवितो” असे सावून छोटून जापल्या कुत्राला जूण केळी कुत्रा देवीच्या पाठीमागे गेला आणि तेथे लपलेल्या व्यक्तीला धरून बाहेर घेऊन आला ती अमिनदाराच्या नोकरीची बयको होती

सर्व गवयार तय दंड वृं म्हणजे सर बाय तें बाय माहेतर त्वांसमार तुला बळी दिव्याजिवाय राहणार नाही’ तेव्हा नित खरंखरं मांगून टाकल प्रत्येक वेळी अमिनदार स्वतः दागित चोळत नत असे आणि तिला देवीच्या पाठामाग उभी करून बोलायला साय नित न पाहण्यास तिचा गळा कापून टाकण्याची दमको बंड

वच्यतरी अमिनदारागेत तेंवून पाय पाहला परंतु छोटची लज्ज पाळायतार होता तो गद्गलून वाट काढीत अमिन दाराच्या घरी गेला तो पर्यंत रा सर्वे दागित एका गांठोड्यात बांधून बाळून पळून जाण्याच्या तयारीत होता

परंतु छोटने वृत्राच्या पदरीस अमिन दाराच्या हातातून मज दागित काढून घेतलं ब त्याचो अद्द बवाठचावर रागळ

गावकऱ्यानी छोटचे माभार मानल छोट आपल्या कुत्र्याला घेऊन पुढल्या मुक्कामाला गला

पंज

एक राजता मेहसो पैज लावायचा सवन होतं दरराज स्वकागन पन्वजे म्हण ‘आज माझ्याबरोबर पैज लावायला कोणी तयार असेल तर त्याने उचं रहावे’

तने दिवशी राजा दरबारात आल्याबरोबर तेंक म्हणला. तेव्हा एक तटण मागूच उठत म्हणाला ‘म्हाराज, मी पैज लावायला तयार आहे. मी हायलो तर बांधर स्वर्णमुद्रा देईन आपण हायजान तर आपण याच्यात

राजात तें कबल नालं

तरुण मुक्क म्हणाला ‘म्हाराज, आपल्या उतल्या हाताच्या करंगळीच्या अंगठोखाली करंगळीचेर एक नीळ आहे आपण पाहिले तर अंगठी काढून पहावे”

राजात अंगठी काढून पाहिले तीळ नव्हता. तटण मुक्क हावला. तो राजार स्वर्णमुद्रा काढून पाहणार दैऊत परगला. तेवढ्यात दरबारी मंडळीत खळवळ उठाल्या- सराही दिवली राजाच दीकशी करता काढल ती त्या तटणने अनक दरबारी मंडळीशी पैज लावली होती ती राजाचा दुबळ्या हाताच्या करंगळी अंगठी काढवून दाखवायला सावती. ती तटणने ताने पदा ठेवत स्वर्णमुद्रा घाल्यात, तो तटण मुक्क हो पैज विकला होता.

पापी धन

रामूला त्याची सर्व मिळकत कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहास जेमतेम पुरेशी होती परंतु त्याचा पित्र लघू व्यापार करी त्यात त्याला खूप फायदा होई त्याने स्वतःला राहण्यासाठी बांगल मोठे घर बांधले होते रामू मधून मधून लघूच्या घरी गेला मारगवला जाई

एकदा रामू लघूच्या घरी गेला तेव्हा लघूने त्याला एक बातमी सांगितली त्याचा दोघाचा एक पित्र होता, गणू त्याच्या बराचसा व दुकानाला एकाएकी जगण लागली आणि त्याचे सर्वस्व नष्ट झाल्यामुळे त्याला भीक मागण्या शिकवत दुसरा मार्ग उघडला गळता

हे ऐकून रामूला फार धाईट वाटले. गणू व्यापार करायला म्हणून शहरात जाऊन राहिला होता म्हणून मित्रांच्या भंडीसाठी कित्येक वर्षे झाल्या नव्हत्या.

परंतु मित्रता कधी जाणार? म्हणून रामू म्हणाला "आपण जाऊन त्याला भेट द्या" लघू म्हणून म्हणाला "तु तरे अगदीच भोळासांन आहेस रे अरे देवघा, आपण या वेळी त्याला म्हायला गेली तर तो आपल्याकडे पैसे नाही का मागणार?"

रामू ते ऐकून चकितच झाला ती बरोडासा रागावून म्हणाला-"पैसे म्हणजे पाप"चे कपडे धाड मिळता पवित्र जमने दागडीची बराचरी कशी काय ठेणार?"

मुदया अवळ एक दिवस नाही थांबला ती पाहून जितका उपदेश करीन असण्याची भोक्कण आहेस" लघू म्हणाला तोपर्यंत काळोस पट्टा घागला होता

तरी रामूला राहिले नाही ती लग्न निघाली. रात्रभर चाळण राहल्यावर उजाडल्याच्या सुमारास पोचला गणू राहो रवा शहरात पोचण बस्य होते

शहरात वार मळक आणि पाऊस पडू लागला नशिवाने तोपर्यंत तो एका खेड-सायबात पोचला होता. सर्व कपडे ओक चित्र माल होते. तो एका घरासमोर गेला ते जि त्याने मारगो लढे वाटविली

एका म्हातारीने त्रिडकोन डोकावून पहात विचारले-"कोण आहे?"

रामू म्हणाला-"आजो, मी डहराला जायला म्हणून निघालो होतो पाऊस पडू लागला म्हणून बांधावे लागले सकाळी उठून जोईन क्षण घडता का?"

तसा मुदया व सुन परतली तस झाला मी घरात एकटो आहे त मागण गेल आहेन कोणो आज तरी दार उघडू नका परंतु तु शाला चित्र उभा आहेस म्हणून वार उघडले" म्हातारी म्हणाली

परंतु म्हातारीने दार उघडले नाही उरत विघून गेली रामू मानच्या बाजूला काऊन म्हातारी काय करते खिडकीतून गडू लागला म्हणतारीने पटीतून पैसे काढून एका पिशवीत ठेवले आणि वर चित्र घालून ठेवले पिशवी खटोल्या टांगून ठेवली व पटीत बंद करून नंतर म्हातारीने दार उघडले तोपर्यंत राम पडल्या दारा-समोर येऊन उभा राहिला होता म्हातारी

पैसे काढून काढे लघूला मारगळत निघ

पुढल्या खोलीत रामूला झोपायला खार आणून ठेवली रामू खारबेर पडला, परंतु त्याला झोप येईना. तो विचार करू लागला-"म्हातारीचे हे पैसे गणूला पुन्हा व्यापार सुरू करावला उपयोगी होतील म्हातारीला ते पैसे गणू व्याजासकट मागा-हून परत करू शकेल"

तोपर्यंत म्हातारी बोक लागली होती. पाऊस थांबला होता रामू उठला पिशवी उचलली आणि म्हातारीच्या वाटेने निघाला.

उजाडपर्यंत तो गणूच्या घरी पोचला त्याने घर जळून वेले होते. रामू गणूचे सांत्वन करू लागला, परंतु गणूचे मन आपली विडन गेल होती

रामून पिशवीतलून पैस काढून गणसमोर आतलें आणि म्हणाला-“मी रंतो आहे हे पैसे घे आणि पुन्हा व्यापार सुरू कर.”

“रामू, हे पैसे तुजं नाहीत हे मला माहीत आहे. खरू चौकशी करायला सुद्धा आला नाही. तेव्हा त्यान सुद्धा हाती हे पैसे पाडविले असतील मसे मला शक्य नाही खरं सांग, कोठून आणलेस एवढे पैसे?” गणून विचारले.

राम म्हणाला-‘मित्र’ एवढे आडवेढे घेण्याचे कारणच काय? चार सहा महिन्यांनी म्हातारीचे पैसे व्याजासकट परत करता येतील!”

गणू म्हणाला-‘रामू! माझ्याविषयी तू एवढी आतुलकी दाखविलोस त्याबद्दल मी तुला फार ऋणी आहे, परंतु मला हे पैसे नकोत. मी केलेला सर्व व्यापार लबाडीचा होता. मगून लबाडीची कमाई सर्व तष्ट झाली. आता मी एका दुसऱ्या व्यापाऱ्याकडे नोकरी करतो आहे. मला जो पगार मिळतो तो त्यावर माझं भागणे आहे.

मजनाला चांगी करण्यास बूझी कांठून झाली असली? तू हे पैसे परत नऊन म्हातारीचे म्हातारीला दे.’

मित्राचो म्मिनो नितकी वार्डट मसल्याचे पाहल्यावर रामच्या मनाचं समाधान झालं तो आपल्या गावी निघाला. वाटेत म्हातारीच्या बराजवळ आला, तेव्हा बरासमोर गर्दी जमलेली दिसली. म्हातारी बाहेर ओरधावर बसून रडत होती.

म्हातारीची सुन म्हणत होती ‘तुम्हीं खाट बोलता आहां. सोशाला कस हो कळणार की दिचेच्या पिशवीत पैसे ठेवून आहंत? आता या म्हातारीला एक क्षणभर देखील मी घरात राहू देणार नाही!”

ते ऐकून रामला फार वार्डट वाटले. त्याने पिशवी म्हातारीच्या घुंतसमोर ठेवली. बघलेली गोष्ट सांगितली. तेव्हा सुनने म्हातारीला घरात येऊ दिले.

रामू धरी परत जात अक्षता विचार करीत होता-‘घराच पाप करविते

ईश्या

कुणभर मावाच्या गावी रोज पंडित विरनिराळं गुरुकुल चालवीत असतं. त्यांची प्रवर गावाचा पंडित परत नादून प्रभाने आपल्या शिष्यांना शिकवो आणि मुलांचा विद्याभ्यास लोकां संपवून भुलावा. त्याच्या त्यांच्या घरी पाडवी

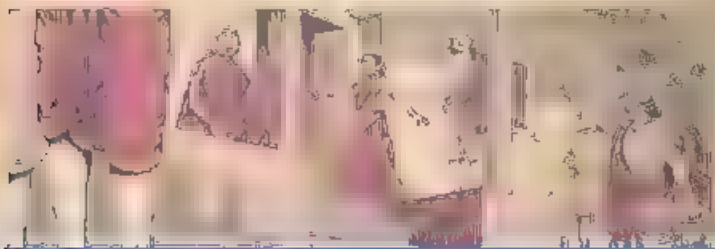
बिदुर नामक कुमारा पंडित आपल्या शिष्यांकडून खूप कमीन नास वाचून घेई आणि काही शिकवोन परे त्याच्या विद्याभ्यास शिष्यां रोधकाळपयत पुढे हात उरत म्हणून त्याच्याकडे विद्यायां शिकायला कांय येत नसत.

नामने विदुरच्या घरात पबरासिद्ध ईश्यांनो घरकान त्याने राखाकडे मागुनने नेने की प्रवर आपल्या शिष्यांकडून खूप पैसे वसूल करतो आणि त्यांचे शिक्षण पुरे होण्या प्रयांचे त्यांना प्रमाणपत्रे देऊन घरी पाठवून देतो. तेव्हा राजाले सोचोन हजर शूरायला विरोध पाठविला.

प्रवरने आदीपयल बाबले आणि जनेन मोठ्याच्या गाडीत बसून राजाच्या वसैतासाठी इतर आला विदुर वसांडाने बैलगाडीत बसून निघाला.

फिरादीच्या आणी लपनाधी बाबेला पादून राजाने चौकशी काही काळ गुड दलीतयाच विचार केला. तेव्हा प्रवर म्हणाला महाराज पंडित विदुर आणि मग तेच एकाच वेळा निघाला. परंतु ते बैलगाडीतून परत जेहेत ब मी हाड्याच्या वाड्यांतून आमी विद्याभ्यास कांय तपोच आहे हुशार व तपोन्वी विद्यायां लोक शिष्यां पुरे करून प्रमाणपत्र मिळविताना.

राजाने खोल विचार करून धन्या वाडोका अंशान लावला. त्याने प्रवरला राजगुरु म्हणून नमस्ते व मि विदुरला मिळत असलान घरकार उदस बंद केले.

दोन यमगंड

गोपालपुर नामक गावी सखाराम नावाचा एक तरुण शेतकरी रहात असे. त्याचे वडील तो लहान असतानाच वारले त्याची आई लक्ष्मी तिनेच त्याला वाढविले आणि तो वयात आल्यावर हकिमणी नावाच्या मुनीषी त्याचे लग्न करून दिले.

हकिमणी सासरी आली त्या दिवसापासून लक्ष्मी लहानसेलाने चुका काढून तिला तोंडाला बंध ते बोलत सखाराम खंडीला फार भीत असे त्याने आईच्या मागेसुद्धा बायकोच्या मनाचे सात्वत करण्याचा प्रयत्न केला नाही सवे पाहूनही तो गप्प राही. त्यामुळे हकिमणीला देवाशिवाय दुसरा वालीब राहिला नाही.

अशा परिस्थितीत सखारामाची बहीण बाळंतपणासाठी माहिरी आली तीसुद्धा भावजयीला बस देऊ लागली. तो छळ हकिमणीला अगह होऊ लागला.

त्याच सुमारास हकिमणीचा भाऊ बहिणीला भेटायला म्हणून आला हकिमणीच्या तोंडी तिचा चालडळा छळ एकून त्याला फार वाईद वाटले त्याने विचार केला की बहिणीचा सखारामाच्या श्वाभा, मासादी काहीतरी उपाय केला पाहिजे बहिणीला काय करायचे ते सवे सांगून तो आपल्या गावी निघून गेला.

त्यानंतर दोनच दिवसांनी सखाराम राही त्या गावी एक ज्योतिषी आला आणि फिरत फिरत सखारामाच्या घरी आला लक्ष्मीचा ज्योतिषशास्त्रावर फार विश्वास होता तिने ज्योतिष्याला हात दाखवून भविष्य सांगायला विनंती केली.

ज्योतिष्याने बराच वेळ लक्ष्मीचा हात पाहिला व काही बोलल्याशिवाय व भविष्य सांगितल्याशिवाय निघाला.

हा काही सांगितल्याशिवाय निघाला ?
मी कुकटात सांगायला सांगत नाही

"आई माफ करा खर सांगून तुमच्या मनाला दुखविण्याची इच्छा माझ्या मनात नाही." ज्योतिषी म्हणाला

"काही हरकत नाही साग ! खरी गोष्ट सांगण्यात चुक कसलो आणि सकाच कसला ?" लक्ष्मी म्हणाली

"आई ! रागातून तुमच्या हृदयेत-
खल्ले होत यमगंड स्पष्ट दिसत आहेत पहिण्या यमगंडातून तुम्ही बाबालही, परंतु दुसरा यमगंड घोळ्याचा आहे टळणे शक्य नाही ' असे सांगून ज्योतिषी गप्प झाला

यमगंडाची गोष्ट ऐकून लक्ष्मीच्या हृदयाचा धक्का उडाला. तरी भीर करून तिने यमगंड सांगायला आपले केला

"तुमच्या मुलीच्या पोटी जन्मलेला मुलगा तुमच्या मुळावर आहे. त्याला वहावे वर्षे लागेपर्यंत त्याचे तोंड पाहता कामा नये परंतु एका महिन्याच्या आत सर्पगंड आहे तो माच टळणे शक्य नाही नागवंशीकरण बंद माहीत असणाऱ्या व्यक्तीने एक महिना-
भर तुमच्यासाठी त्या मंत्राचा नियमित अप केला तर हा गंडही टळेल पुढच्या महिन्यात आजच्या तिथीला सर्पदंश होण्याची भीती आहे ' असे सांगून ज्योतिषी निघून गेला.

सर्पगंडाचे नाव ऐकूनच लक्ष्मी धाबळून गेली ते पाहून हकिमणीला बया आली

ती म्हणाली- 'आई! आपण दोघी नशीबी आहोत. मला नागवसीकरण भ्रष्ट माहीत आहे. मी नियमितपणे त्या भ्रष्टाचा जप महिनाभर करतो. तुमच्यावर नागराजाची वक्तृधृती पडणेंच शक्य नाही '

मग काय पाहिजे नावडती मून तत्क्षण आवडती झाली

"मुली! तुला संज माहीत आहे हे तव्हेत मला माहीत. तू भविष्याभर त्या भ्रष्टाचा जप कर. आज तुझ्या सोडून तुला नागवसीकरण संज माहीत असल्याचें ऐकून मला पुनर्जन्म मिळाल्यासारकें झालें!" असं सांगून लक्ष्मीने प्रेमाने सुनेच्या पाठीवर हात फिरविला

आता लक्ष्मीसमोर पहिल्या यमगंडाचा प्रस्न उभा राहिला कारण तिच्या मुलीच बाळंतपण एक दोन दिवसांवर आलं होतं तरी लक्ष्मीने जास्त विचार न करतां मुलीला तिच्या सासरी पाठवून दिले स्वतःचा जीव धोक्यात असल्यावर माकड खोल पाण्यात जाणव्या पिलाळा टाकून त्यावर नाही का उभं रहात ?

त्याच बरोबर घरातली कुर्ब काढे पण आनंदाने करीत राहिली लक्ष्मीला कोण-तही काम करावं लागत नसे तिच्या आपली मुम गुणी वसत्याने कळू लागले आजपर्यंत तिला आनण उणीच नावं ठवलें असहो तिला वाटू लागले

ज्योतिष्यान एका सद्गिन्याचा मदत मागितलो होते ती सगली शेवटच्या दिवशी लक्ष्मीने खाटेवरून खाली पाड ठंबलाच माही मुमंत किती मसजादून सांगितले की जिवाला आतां बोकला नाही, परंतु दिवसभर ती भीत राहिली

त्या विवसापासून लक्ष्मीला रुक्मिणी मुलीपेक्षा जास्त जवळची वाटू लागली

मावाने पाठविलेल्या ज्योतिष्याच्या कुपेने रुक्मिणीचा संसार मुखाचा झाला. दोन यमगंडांचे नाटक खेळण्यात तिच्या भावाने जी भूमिका निमावली होती, त्या गोष्टीचा उल्लेख रुक्मिणीन कोणासमोरही, नवऱ्यासमोरही चुकूनमुखा फेला नाही

- अर्धा वांटा

एत प्रवासी प्रवाण करीत एकादशीच्या दिवशी एका गावां जाता हा रावान्था जमिनदाराची मोठी कामराई होती. जवळ काढणला तयार झाले होते काही पिकले हो हाते प्रवासी एकादशीला फक्त फळ खान अस म्हणून त्यान जमिनदाराना पिवलेत वांबे बायला भिर्तली केनी

जमिनदारान एक शिष्टी तिहुन भिर्तो व पाहिजे तितकी फळ तोडून व्यापला मागितली चिठडी वाचून पाहणेकरी म्हणाला 'तुम्हा जवळी फळ तोडून त्यातली अर्धी मला दिली पाहिजेत '

प्रवासी म्हणाला कदाच परंतु मी तुम फळे देईत घ्यातले एक फळ मला बरत दिजे पाहिजे

पाहणेक्याने ते मान्य केले. प्रवाश्याने बागडारापोही नसाज करार केला मंतर त्याने कळ कोनच वांबे तोडले. म्हणून पाहणेक्याचा किंवा बागवानाला काहीच मिळालं नाही कारण त्याने प्रत्येकाला एकेक वांबा दिला आणि ठरल्याप्रमाणे दोघांना एकेक फळ पळ घाबे लागले प्रवास्याला दोघी वांबे कायला मिळाले

अतिथि सत्कार

कृष्णकांतला एकदा बाजारच्या गावी जावे लागले. त्यावेळी त्याचे वडील त्याला म्हणाले—“बाळा, त्या गावात आपले एक नातेवाईक रहात आहेत परंतु त्यांच्या घरी गेली की अतिथिसत्कार फार होतो. म्हणून मला वाटते की तू घर्मशास्त्रात उतरण बरे!” तरी कृष्णकांत नातवादाकांकडून अतिथि-सत्कार करून घेण्यात चूक काय, असा विचार करून आपल्या नातेवाईकाच्या घरीच गेला.

हिवाळ्याचे दिवस होते पायी चालत गेल्याने कृष्णकांतचे तळपाय फुटले होते तो आपल्या नातेवाईकाच्या घरी गेला व त्याने घराची कडी जाळवली. नातेवाइकाने येऊन धार उघडले व कृष्णकांतला कुबल प्रश्न विचारून बायकोला कृष्णकांत आल्याचे जाऊन सांगितले.

नातेवाईक बाहेर आल्यानंतर कृष्णकांत धरात जाऊ लागला परंतु त्याला धांवायला

सांगून नातेवाईक बायकोला म्हणाला—
“एकलस का पोण्याला बोलव की!”

कृष्णकांतला बाहेर तिफळ तय राहणे आवडले नाही त्याचे पाय दुकस होते. त्याला आत जाऊन बसावत वाटत होत परंतु त्याचा नातवाईक आजवा उभा होता आणि इतर गोष्टी बोलत होता आता कृष्णकांतला बाटू लागले की आपल्याला लोकर घरात जाणे शक्य नाही. म्हणून तो बाहेर ओढघाबर नसू लागला. परंतु तो नातेवाईक त्याला म्हणाला—“बाळा जरा धांव की” पोरागा मीतो आहे, तोपर्यंत वसू नका.

गडगाळू समजा लसोर झाला. तो बरोबर तपेलीमकन पायी येऊन आला होता. नातेवाईक सांगू लागला—“मटा, ‘अतिथि देवो भव!’ मसं घोरानोळ्यांचं म्हणणं आहे म्हणून आमच्या घरात झालेल्या पाहुण्याला देवाला देतात तसा आदर

पाहुण्याच्या पायावर पाणी छालायस असते परंतु तू वयाने माझ्याहून लहान आहेस. कन्यादानाच्या वेळीच फक्त वडील माणसांनी लहानांचे पाय घुवायचे असतात इतर वेळी तसे केल्यास वडीलघाण्या मंडळींचे बायूष्य सौण होते तरुण मुलींनी परतून पुण्याचे पाय घात कामा नयेत अशाही प्रथात आहे म्हणून मला धोऱ्याची काढ पहात पांढावे लागले. त्याला धोवायला वेळ लागला. पाय घुतल्या गिवाय पाहुण्याला बसविणे बसवून नाही म्हणून रागावू लागला.”

“तम्हे ह्ये, माझे पाय फुटले आहेत टाचेला चिरा पडल्या आहेत मार पाणी घातले तर झालेल कृष्णकांत म्हणाला.

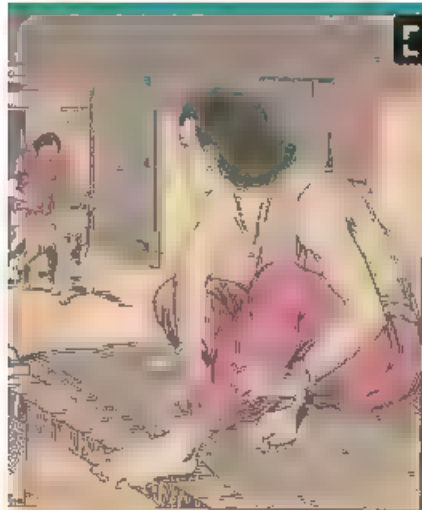
मसं तम्हे तज्जा तू दुकर आला आहेस, म्हणून मार पाडाय पाय धुण्याचीच रीत आहे नातेवाईक म्हणाला.

त्यानंतर मडघाने कृष्णकांतचे पाय धुतले आणि मग तो थाराय जाऊन बसला नातेवाईकाने म्हाव्याला बोलावून कृष्णकांतचे पाय तेल लावून चोळविले तेव्हा काळ कृष्णकांतला थोडे थर वाटले.

रात्री जेवण झाल्यावर पुराणप्रवचन करणाऱ्या पुराणिकाला बोलाविण्यात आले त्याचे प्रवचन अभ्यरान् सधटेपर्यंत होते रात्रिने.

नातेवाईक म्हणाला—“अस सांगतात की पाहुण्याच्या वरोवर बसून परागप्रवचन ऐकण्याचे प्रथम कर मंड अननी म्हण!

कृष्णकाम्यनं वकित होउन तिनारल
 'ह काय' माइया खाटला कुत्रा बाधून
 टवता आहो' ।

नातेवाईक सभाज्याबून सगु लागला-
मुला! वा गावात बोरांनी फार मोली
वाते चांगेले राखके घेत कधी कधी
मणभाचा खून सुद्धा करताना म्हणून
आम्ही कुत्रा पाळला थाटं गेल काही
दिवस म्हणूनच बोरांचा मुनमुलात घोंडा
कमी झाला आहे वाटण्याचे स्थान करण
अ सवे प्रेक्षन कायय अहं

कृष्णकानला कृष्णाली पाए भोतौ वार
तो परदेशी जातीका कुवा झोता बाघ-
सारखे हात कृष्णकान त्या घरी नवा आला
होता म्हणून कुवा त्याला हुंग लागला
म्हणून कृष्णकानची झोप पाह उठाली

पहाट त्याचा हाडो वाडो लगली नेव्हा
त्याच्या नाग्याइकान दगळा हाक मागली
भुणाला- पाहुण्यान उरल्यानेतरच इतर
काम करावंचा असतात."

राजेश्वर कोष बाही प्रवचन गीण,
सुवापाषाणत जालला बंदल, या सर्वांमूळ कुण-
कांतला सर्वां जाली व ती शिकू लागला
नातोवाइकाची आई सत्तर वर्षांचो
म्हान्तरी होतो तें कुणाकानजळत आली
कुणकांत शिकताच तो ऊन पाष्यात बां

हयान ५ र. आन खन हल

कुण्डिकाविध्या शिका नद दान्याना
महासारीन चियागळ बाळा! कस पात
आता?"

'आजी! हांक पुसायला पचा, हाँदक.
वाही देता का ?' कृष्णकांत म्हणाला

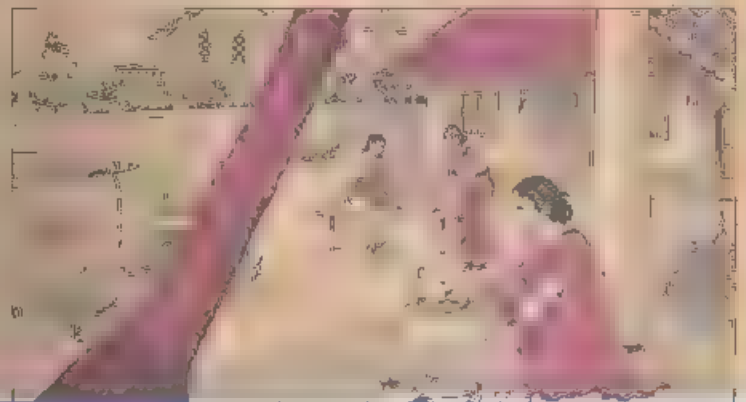
“अस नका दणूण बटा! डोक घुसायच
नसते ते बापाआप वाळ्ळ पाहिज घरा-
तल्या माणसांचो अजो नका करता यल
नीहं १२७ नू सं हेम ५ हुण गुस काळी
वाळ्ळच पाहिज ” म्हातारी त्याचो संस
जल घाल लागली

कृष्णकातने त्या अतिथिसत्काराचा अभिवादन
अशातूनने चार दिवस घेतला पुराण

अथवा न कृष्णाखण्डां प्रोक्षितं व्यालं च
दिवसं शोषं मिथ्यालो जाहा

यस्य दिवशी तो परत घरी जायला
 तिथाल त्या दिवशी म्हाज्य त्यांचे काणने
 तरी विशिष्ट प्रकारचे सरतन तयार करण्यात
 आले. त्याचा नातवादीक म्हास कुड्याकातल्या
 हातात देत म्हणाला—“बाळा! अमृतसारखे
 हे पण फक्त पाहुण्यासाठीच तयार व्हाताने
 हे मात पत्ने असत आणि सर्व पाहुण्यात
 एकट्याने प्यायचे असत ही रीत आहे.”

‘पाहुण्याची इतकी काळजी आहूणारे लोक
आता उरले आहेत कोठे? माझसाठी
आपल्याला फार कष्ट सहन करावे लागले
आणि खर्चही खप करायला लागला”

भूत बंगला

राधवराज नावाच्या जमिंदराची
 नावाच्या देशीवर एक रिकामी जमीन
 होती. ती जमीन राधू नावाच्या एका
 वयस्कर माणसाने भाड्याने घेतली आणि
 भाडेचिठ्ठीत भाड्याची रक्कम लिहून दर
 महिन्याच्या शेवटी भाड्याच्यात द्यायची
 ठरवून घेतली. त्यानने शेवटी लिहून द्यायची
 तर त्याने पत्र वचनर नष्ट करून त्याला
 द्यायची ठरवून घेतली. परंतु मित्रांनी त्याला
 बरेचसे हक्क वापरायचे नाहीत असे म्हणले.

राम एकदाच होता. तो कोणाला भेटत नसे की कोणाली शेतत नसे. त्याने त्या लकाम्या जमिनीत एक गुप्त दगाला बांधला. ती एक पोटोही पणत. स हाने वादक्य भिनी हाया व छपन कडाला होते वा एकदा त्याचा राही त्याच्या बगल्याच्या बाही बाजूला सुंदर वागबगिचा लावले. फुललेले व फलदाते वागल्याचे

वगळा मंदर दिस तरु तो धन्या आत
आऊन कवी कोणी पाहिला नव्हता
पाहण्याचे शाय्य कोणाजव्ही गायर तरुने
तेव्हा साहस सुद्धा नव्हते

रामू स्वतंत्र सैपाक करी महिला
गणराज्या अंतर्गत जे तत्सद्वारणा गण्ड तयन
ईई ना रङ्गापला लागत दान वष क्षणा
अस्तोय राखाना गमूच्या तप भुकोड
पण शिष्टा कायूफ वात धराणा जामुन
कसा अह रामू एकदा का राहण
बंगल्यात काम होत वगैरे गाढो विषय
कुतूहलही रावकाम्यस्थी मनाक ज्ञाने
लोख जा कसा भुलत होऊ लागला होत
ना ना कुठेत रेत गेलेपुन त्याच वेळीवर
भुलत राहण त ज्ञान कायूफ होऊन
व्याप्यच्या मुलझी, शिष्टा, धनन नसे

एकदा सखेंब महिना लोटला तरी रामू
भबखोअरेंज नाम द्यापला आण्ड नाहो

आ-पद गला रक्षित गला तरा रामू
फिरकल गली केरा जामतदारानां चौक
गोला गोबरला गोलकिल सोह माग
गगयावाहकन होवा गरग गरग उतर
आत माहा दाराला कृष्णमुखा तवली
मृण्मल नीकर धोर करुन आत गरं
भराले सामान जागच्या जागी भरकल
होत पंखु खात कोणी मागुल दिसना
दिवसरकर तोकर वाट पहात बंग्याबाहोर
बंन गोलल मध्याकालपयल रामू फिर
करा ताग तका धारला कुली करव
ताहोरी गव हुंगत पाककाका सुगिलना

एक वर्ष लौटले रामूचा पत्ताच नाही
 मरिश्काचा विचार केला की सगला
 लावात हेडने वृकासराचाव्या कसलेला-
 सारा धातु पत्तू लांकाना त्या दगळ्यात
 हाडून घे कायले भोला वाट त्याचा वाट
 काय बघला ध्याय धनोवा जरा आहे,
 यानेच रामूचा हाडिस केले असाद जकी
 मंत अमिताभ व वसव्यात बसकले वसव्यात
 अस मवाच वत तत्तु वसव्यात गोर
 अज हाता

रामचंद्र खरे नाव कालीपद हाते त्याची
कुमच्या एका मित्रासुद्धा चारांशी सेवो
होती त्या रांगेच्या हातीं एकदा एका
जमिंदाराच्या घरात दगडा घातला आणि
श्रीरक्षा माल रामच्या घरी बाणन रो

शुभसिद्धताए द्वैबायका मणिका शासित
रामु कान्तु धर्म पैम व दण्डागत वल्लत
पल्लु गला आधि हुर त्रिभुदाराचपा
का गावां त्रिभुन व लुगला न्य त कपल
नाव वल्लुन जमिन्दाराखी रिक्कामी जागा
आधुनाने खेपलौ व तैथे बंगला बांधुन राहू
लागल ना सब पैम ह धागित नदया
आवां गेनीत धादुन धर्म वल्लुन ठेवुन
जापत अस खू भानुधर्मिनीन ता न्या
पेनोचे रखण करीत अस

परंतु वे स्वस्थ कैसे इलाजान ? जानासी
 खप कोष कला आणि श्रवहो राम् हात
 असं नें ज्ञाना त्यास वपंडवो त्यास।
रामला, म्हणजे कालीपदला भूलें नष्ट.

त्यांचो सहण्याची एक गप्प जाण होतो तेव ते कळीपदेला त्यात निवण्या थोकरा-
मदल काळीच्या पायासमोर वळी घावच्या
तयारीत असता पोलीसाला गप्प जाणत
पुला लागला त्यांनी सर्व चोरता केड
कळ अक्षान्दम रामचा जीव वाचला
विकडे जमिंदाराच्या यावी मान्य
मावाका एक कल्लेजात विक्रमारा विद्याथी
होता तो रत्नाळपाच्या सुटोत घरी आला
तेव्हा जमिंदाराचा भूतवाक्य पुला
मयजाच्या कवालययाद्या देऊ केडा
असल्याचे त्याला कळत परंतु भूतवाक्या
भोनीय तो नमान रिफमा पदर हावर
विज्ञानशास्त्राची माहिती असणाऱ्या कोण हो

थोकीना थोकेलोजन जिखतले वेली
थोकीत ताडी झुगम भासत तो हवाला
कसा गिळवावा याचा विचार करू नसला
खडगावातली तरुण प्रहरी अवीडयासा-
मळ त्याचे म्हणत करुळ वरपर नाहोत
ह त्याला सज्जीत होणे म्हणून वाहिनी
पाय करुळ री अथविवास वाहू गकरा
गाहिज

असा विचार करत मातसा या
थोकाका पुलाची सुरजित याका राव काही
यायून कमिंदाराचे दड केतला वगळा
मुवासाजाक मिळतले दण्याची लपट
करण्याचे करुळ उरतले अथो
वगल्यातून जनासा पळतिल गाहिज

मातस म्हणाला
भुताचा मुवासा आत तर आपल्या
मत्तन या वगल्याचा उपयोग जाता प्रहरी
सुरजित म्हणाला
नरमग भुताला कळतले लावणारा
नाणी माहित नाही का आपल्या
गावात? यातमते यत्नाळ
आहेत म्हण नी सर्व निरपरागी
पळतले आहे? सुरजित म्हणाला
मला माहीत नाही एक माणूस याच्या
कडेतात ह जीम फत कुडत मातस
म्हणाला
पुलासम जमिं म न्हे कळ

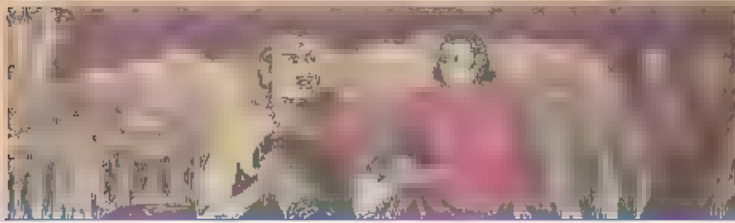
नालाच्या एका देव विद्याथी थोकातून झरत
आता त्या भूत वगल्या केस विचारतले
होती त्याच्या आपल्याचे सर्व करुळ उरले
बडक होत मातस आपल्या मित्रांना थोकी
थोकीय करत तो म्हणाला-“हे एक
प्रस्थान भूतवेद्य आहेत थोका थातांपर्यंत
आमक भूते उतरविची आहेत
दुसऱ्या दिवशी जमिंदारा हता म च
दिवशी भवजगत्यातील भुतांनी पळविण्याचे
ठरले वगल्यात व बाहेर फुलता मडा
घालण्यात अला नंतर भूतवेद्य गाव-
क्याता झगल्या ‘मिच हा’ या घराकल
भूत जातीत ब्राह्मण आहे मी त्याला सदुष्ट
करुळ त्याच हा वगला सोडून निघून जावे

थोके वगल्याचे मरुवत आहे त्याला म
या वगल्यात भूतग थातले म म म म
दंगपर आहे म्हणजे त्याच्या ओळख ला
थातिराम म्हणून मुप ही मुजची म्हापरी
असेल तर ते मी करणार आहे तरमग
थोका मुमकी परवानगी आहे का?”
सर्वजण म्हणाले- झुल तमच करा
आम्हाला हरकत नाही उरले आनंदच
होईल म्हापरा थोका म आत व म
प्याचे रीत याचे सर्वका मगावर
जमिंदारा पोरणाम हाता हंगल
मयतदममोण एक तद म डावी ० हली
ठवणत आली त्याच्या जडल एक कळ
होत वाटरीची करी निळ म्हापेक्षा
पाडी जास्त होती काही तरी सुल्लकीत

तिहिलला एक मोठा कागद सत्यानंदने घेतला त्यावर लिहिलेला मंत्र वाचला आणि तो कागद वाटलीत घेतला त्यावर पांढऱे रेल टाकत आणि तो कागद पेटल्यावर एक फळ धडकत येण्या वाजून केळ धाड मोजत आणि योलाडा गवेषण भाग वाटलीत घेतला. केळ तोडावर उभे राहिले. परंतु सत्यानंद मंत्र म्हणू लागल्या-बरोबर केळ वाटलीत सरकू लागलेले पाहून सवें लोक जवळीत झाले त्यांना वाटले की वाटलीतले भूत केळे खाल ओढून घेत आहे लोकरच सर्व केळे वाटलीत गेले आणि साल बाहेर पडली.

त्यानंतर सत्यानंदने वारलीचे वृत्त काढले व म्हणाला-“आतां भूत माझ्या हातात आहे. बाल्याचा ताबा त्याने सोडला आहे आता वाटेत त्याने बेफिकीर होऊन बसल्यास रहायला हरकत नाही.” असे सांगून तो स्वतः उभा राहिला व बंगल्यात गेला. तेव्हा सर्वानी भूत वाटलीत बंद झाल्याची खात्री घेतली

Full Screen

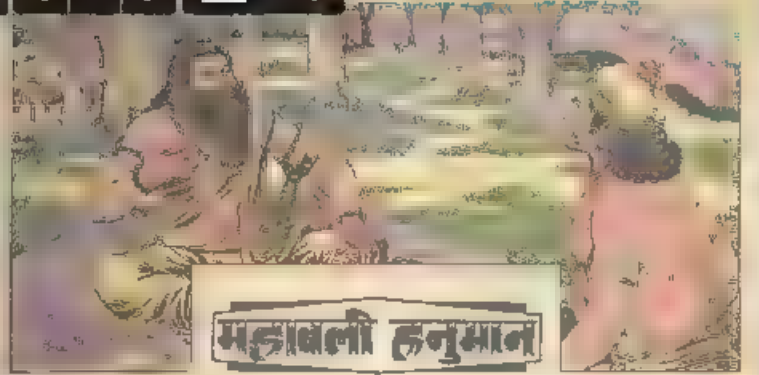
177

50

युवाक्षपात्राचे कार्यालय उघडले उदघाटन समारंभाने अध्यक्ष म्यान स्वतः जमिनदार साहेबांनी सूर्यावलि होते

पारी परतल्यावर मानमने सत्यानंदला विचारले-‘काय हो’ भनाला केळ करण्याचा हा प्रयोग म्हणजे काय’ केळ वाटलीत गाऊ लागले ते पाहून इतरांबरोबरच मोमदा चकित झाले’ वाटलीत जी सज्जता अपन झाला तामुळे बाहेरच्या इवेचा दाब वाढून केळ भार गेला का?’

सत्यानंद वास्तविक पादसाच्या एका सहस्रांठी मित्राचा चालना होताना त्याचे ने केस पाहणे झाले कपडें घालताना आणखीन दोन मानमने विचारलेला प्रश्न ऐकून सत्यानंद हमस म्हणाला-‘होय मानस! वाटलीत कागद पाल्यावर आनंदी हवा लपूत रि ठ होतं रंडावर केळ उघडायला आतली हवा पार होते व बाकुंचित होतं तेव्हा व इतरकडे हवेचा दब पडल्यात केळ अति आडवळ आले

महावली हनुमान

हनुमान अयोध्येच्या वाटेवर बाल्मीकि-बाबभगत उतरला आणि मुनीश्वरांना नमस्कार करून त्याने विचारले “महात्मन्! अस कस काय घडल हो हे सर्व?”

बाल्मीकि रिमत करून म्हणाला-“हनुमंता’ जरे हे मी तुला सांगायला हवं का, तुला सर्व कळत आहे! बांकासारख्या निरपराध्याचे अधिकाऱ्यांच्या अत्याचारा-मुळे कसे बळी पडतात? राज्याची सून हलविणाऱ्या विचाऱ्या राजाला आपल्या भाषी अनेक पापे कशी बांधून घ्यावी लागतात? पापी व विष ओकणाऱ्या सामान्य प्रज्यांसाठी त्यांना कसा कसा त्याग करावा लागतो, माच प्रत्यक्ष प्रमाण म्हणून हे सर्व घडलं! मी आपसी काय सांगू?”

हनुमानां बाल्मीकिबाबभगत सीता रक्षात बसे ते कुटीर आणि लवकुश धनुर्विद्या शिकत असता त्यांनी सोबलेल्या वाणांमुळे विद्ध झालेले वृद्ध फार कौतुकाने पाहिले. सीता हिडेफिरे त्या जमिनीवरची फुड आपली माफी लावून हनुमानाने मयोध्येच्या दिशेने वहाण केले

हनुमान आकाशमार्गे उडत अयोध्येला आला आणि राजभवनासमोरच्या उद्यानात उतरला

तेथे लवकुश धनुर्विद्येचा खेळ खेळत होते त्या दोघांच्या मधोमध बाणांचा एक स्तंभ राजभवनपेवढा उंच उभा झाला होता. लवकुशानी हनुमानाला पाहिले व डोळ्यांच्या खुणा करून काब करायचे ते

लवकुशांच्या अंगात झालेल्या मृग-
मुक्ताने रामासारख्या पांडू झाल्या (चित्रा
१२) हनुमानाचे हेच अर्थ होऊ शक-
तात. 'कोण हे तू?' असे सियद्धा लवकुशांना आम्हाला पुन्हा
जागचे दल्ले द्यायला नाही.

तुम्हाला प्रताप कसा आहे? अथवा
दमवत पथाने तुम्हाला विचारत आहे. पण
आहे! असे म्हणाला.

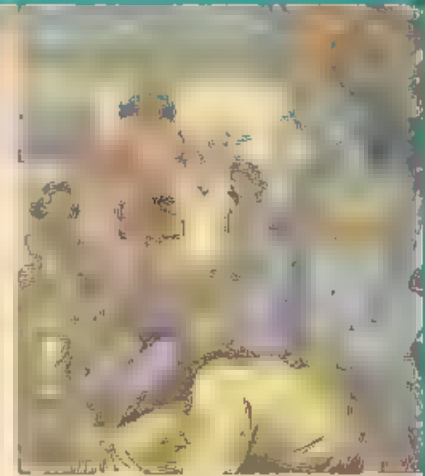
हनुमानाने आपला देह दाखविला व
दोघांना प्रसन्न करून घेतल्या. पण
नंतर त्यांना आपल्या पाठीवर बसवून
आकाशात उडवून काढून आणून मरुत
आणि अयोध्येचे दृश्य आकाशातून दाख-
विले. नंतर त्यांना त्यांना अयोध्येवर ठेवून
मोठेला दाखविले होते. ते आकाशाऐवज
आपले विश्वरूप दाखवून शपथी वाढवून
चारीवाजूला शिंत झाली. केली नंतर
लवकुशांना लोंढ्यावर बसवून म्हणाला
मैरावणाच्या मंदार वंशाला तेव्हा रामा
लक्ष्मणांना मरण खांद्यावरून घेऊन गेलो
होतो. 'असे सांगून दोघां मला चारी-
वाजूला फिरवून भिंत दाखविली.

लवकुशांनी हनुमानाचा नमस्कार केल्या
व स्थित करून म्हणाला- हनुमाना तुम्हा
प्रताप स्वतःच्या दोघांनी पहायला मिळाला
म्हणून तुम्हाला आम्ही अजयिल आम्हाला
क्षमा कर.

पण तुम्हाला खरोचून हनुमान म्हणाला
मग दोघांनी लवकुशांना मरण द्यायला
व त्यांना रामाकडे घेऊन गेले.

हनुमानाच्या पाठ्यावर रामाच्या सोळातून
दुसऱ्यांमधून अयोध्या उमटली, सोळातून
चौथ्याला अयोध्या सुरू झाल्या. हनुमान
रामाच्या गुरूग टेकून नमस्कार करीत
होता. मा! तू सामान्य माणसा
सारखे दुसऱ्यांमधून स्वतःचा आतंक झाल्या
सह्यास नरक. प्रजांचे पालन करणं हनुमान
पुत्रांपासून आणि पुत्रांच्यावर कोळण
राहिले, नव्हते ते लहान पोर, वर वर
काम करून त्यांना आणि त्यांना करावा
आपला ही गोष्टी घुडीस काळात जगाला
शक्य की यांनाही रामराज्याचे उदाहरण
त घालून दाखवून म्हणूनच नाही का हे
गर्व घेऊन. असे सांगून हनुमान
काम झाले.

तुम्हाला मग म्हणाला- हनुमाना! तुम्हा
पुत्रांना आणि तुम्हाला सोडून शोध घेऊन
माझा मन हलक झाला. मोठ्या अभावी जं
दुसऱ्यांना आहे त्यांचे मरणावर हा अश्वमेध
पण अपुरा राहता की काय अशी भीती
होत आहे. यज्ञाचा घोडा घाबेली मणि-
पुराण वाचल्याने वळले त्या अश्वमेध रक्षण
करण्याचा भार मी तुम्हाला खांद्यावर टाकीत

आहे. म्हणूनच मी तुम्हाला दोघांमधून घोंड्या
बाहेर माझी तिथी घाबरी माळते गेली
आहेत. तू त्यांच्या मदतीला जा."

रामाची आज्ञा शिरोधार्य करून हनु-
मानाने राक्षस लोंढ्यावर ठेवली व उडवून गेले.
हनुमान आकाशमार्गे जात असता एका
दाट अरण्यात एक राक्षस व एक राक्षसीण
खूप पिऊन नृत्य करीत असलेले दिसले.
हनुमान सूक्ष्म रूप घेऊन त्यांच्या जवळच्या
एकदा माडावर उतरला आणि शमल पाहू
लायला. राक्षस व राक्षसीण त्या माडावरील
बसून खोलू लागले.

"बाबूबा! बसवाबही राहू नये मने
म्हणतात ते उगीच का? बाबूचे बसले

ठरविले आणि हनुमानाच्या चारीवाजूला
बाणांचे एक कुपण उभे केले.

लवण दरदावून हनुमानाचा विचारले-
"कोण हे तू?"

लवकुशांच्या नेहऱ्याकडे हनुमान कौतुकाने
पहात राहिला. लवकुशा नेहऱ्या सोनेसारखा
तर कुशाचा जगदी रामासारखा होता.
हनुमान स्थित करून म्हणाला-"मी हनु-
मान! रामाच्या दर्शनाला आलो आहे!"

"तू हनुमानाचे रूप धारण करून आलेला
मायावी राक्षस कसावस्तुच नसतील?
भारीचे तुझ्याची काही नावे आहे का?"
असे म्हणत लवाने लवकुशावर बाण खेळवून
नेह धरला.

असत न हूँ लयाला हूँ न जगचे अंतः
ब्रह्मण शूर्पणखा अज्ञान अंधत्व हीने
नामनाडीच भाषाच कोपुड्या सुद्ध उगे
विष्णूच्या विचाराने धोविणीचे रूप घेऊन
अयोध्येचा वडल राहु लागली होती त्याची
परस्परगोपी रसनीलीपि पाठ पडला.

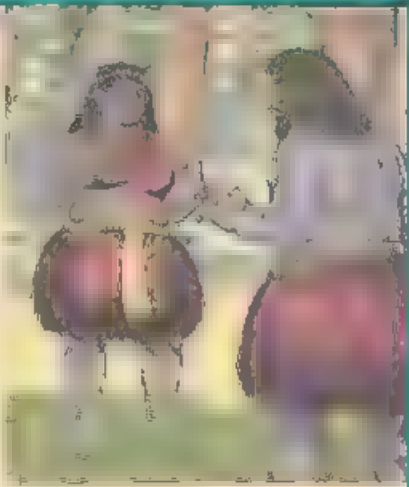
दोष भूक भागविण्यासाठी अयोध्येच्या
वेसीवर कोणी माणूस एकदाहुकदा सापडला
तर त्याला ठार करून खाण्याच्या हेतूने
फिरत असतांना धोवी धोविणीच्या रूपाने
परस्परगोपी भेटली. शूर्पणखने करालवठाला
पाहून त्याचा हात धरून जोडून नल
खामला म्हणून, करालकठाने निवार केला
स्त्रीचे मांस कधी प्रकट करायला पूर्वो
मिळाले नव्हते ते कसे असते हे गहाण्या
मिळेल व भूक जागविला यदल म्हणून
ता तिच्याबरोबर गला तो एक माणूस
आह असे माहून त्याला ठार करून खाण्या-
माठा शूर्पणखने राक्षस रूप घालून केले
असे ती फमला का 'तु राक्षसीणच का ?
करालकठान स्वतःची ओळख सांगितली व
दांघांनी धोव्याचे जडप म्हणून अयोध्येला
राहण्याच ठरविले सर्व कपटदाटक पुढे
झाल्यावर विजयोत्सवान ती दांघे या
अण्यात रहात होती
हनुमान आढावेरून त्याच बोळण एकते
होता

करालकठ म्हणायला त्या वेळी येथे
हनुमान नव्हता म्हणून उर झाले नाही
तर आपणा दांघाचे वळकण करून आपणा
दांघांना आपल्या घोरत्या आतावेड त्यात
पाडवून दिले असते आपले नसीब काळ-
वतर म्हणून कोणत्या तुरा डोंगरावर
जाऊन राहिला होता तो वानर!"

"त्या हनुमंताचे नाव काढू वकीस
त्याच नाव एकल की मला राग येतो'
शूर्पणखा म्हणाली

रग नाही, धडकी बरते भूण की!"
दात काढून कराल म्हणाला

महात्मा भावाने माझ्यासाठी सोन्याचा
राजवाडा बांधून बिला होता त्याला आण
राखली की त्या सोपुडवान्याने! त्याच्यामुळे
मला तशी खयभीती नाही म्हणा, सवच
अंगाची लाहीलाही होते " शूर्पणखा
स्वतःच्या अंगावर हात फिरवीत म्हणाली
जेकादहन झाले त्या वेळी तिच्या अंगावर
एक जळती तळई पडले वक्री तिची पाठ
शब्दच निघाले हांती करालकठ ते वक्री
पाहून घट्टेन म्हणाला म्हणून तु अंगाची
लाहीलाही होते म्हणू लागले होय " अगुने
परकुर होता अनेक नाही तुजो पाठ " तुज्या
वाडा मळून मार्याची ती खूण आह
समज " त्याने उडविल्या घट्टेभून

अस आपण आहो व सगुचे भूण आपण
बाज फडके. ह्रीं की नाही करालकठ!"
त्या दिवशी रात्री तु धोवी होऊन तु किती
बोललास? भर्मावर आघात केलास" छान
राखसीण म्हणाली
'शूर्पणखे! तू छान कुड छगविल्यास!
काय पण छान धोविणीचे काम बजा-
विलेस?" राक्षसाने या शब्दात तिला
शाबासकी दिली
करालकठ हा शलकंठ रावणगारा वाकता
भांड होता घुडून स्वतःचा जोर दाखवून
तो धोरला मठ, शतकंठ याचा वज्र
करण्या सीनेवर व रामावर सुद्ध उगे-
विष्णूसाठी दाव्याचे रूप घेऊन अयोध्येला

"पुढे लाग, फार बहाणा वाहेव नरक
करायला!"
"तसे नव्हे म, शूर्पणी! त्याच नाव
धेतल की माझ्या अंगाचा सुद्धा जळफळाट
होतो आमचा सर्वनाश झालाच केला!"
तो म्हणाला
"अस बोल! नाहीतर तूच मोठा बहादुर
मलाच घातपोड्या मारत मारत नकला 'त्याची
नजर चुकवून तु फळने शलास पळपु
कुठला शुरमापाव घुड करून मारवला
काय तरकल होय?" शूर्पणखा म्हणाली
पळन आला म्हणजे तो सुद्ध राखिण
आपल्याला जवळ झाले, मुझ्यासारखी मृदुर
मारीत होती!"

"बल आतां तूर कोटे तरी जाऊन वरलेले आयुष्य तुझाले घालवू!" ती म्हणाली.

"बागली. एक काम उरलं आहे. रामाच्या अश्वमेध यगाचा घोडा आहे, तो धरला पाहिजे!" ती म्हणाला.

"छान, मग त्याच्यावर बसूनच जाऊ या" ती म्हणाली.

"तो स्वारी करावचा घोडा नाही वेडे!" ती म्हणाला.

"काय म्हणालास? पुन्हा बोल तर तसे, खबरदार! माझ्या नखांचा पराक्रम काय तो दाखवीन. नाक कान धोडे लहान झाले असले तरी माझ्या रूपात काही कमतरता आली नाही, जलट त्याचे सौंदर्य

वाढले आहे. लक्ष्मणाने नाक कान कापले नसते तर कान लांब आणि नाक मोठे राहिले असत आताच माझ रूप बांगल झालं आहे परंतु काय रे इच्छित फल धारण करून इच्छितेच्या आगी जाण्याची शक्ती आपल्याला असतांना घोड्याची काय गरज आपल्याला?" तिने विचारलं.

"त्या घोड्याला ठार करायचं!" कराळ म्हणाला.

"घोड्याने काय रे आपलं बाकडं केले?" तिने बकित होऊन विचारलं.

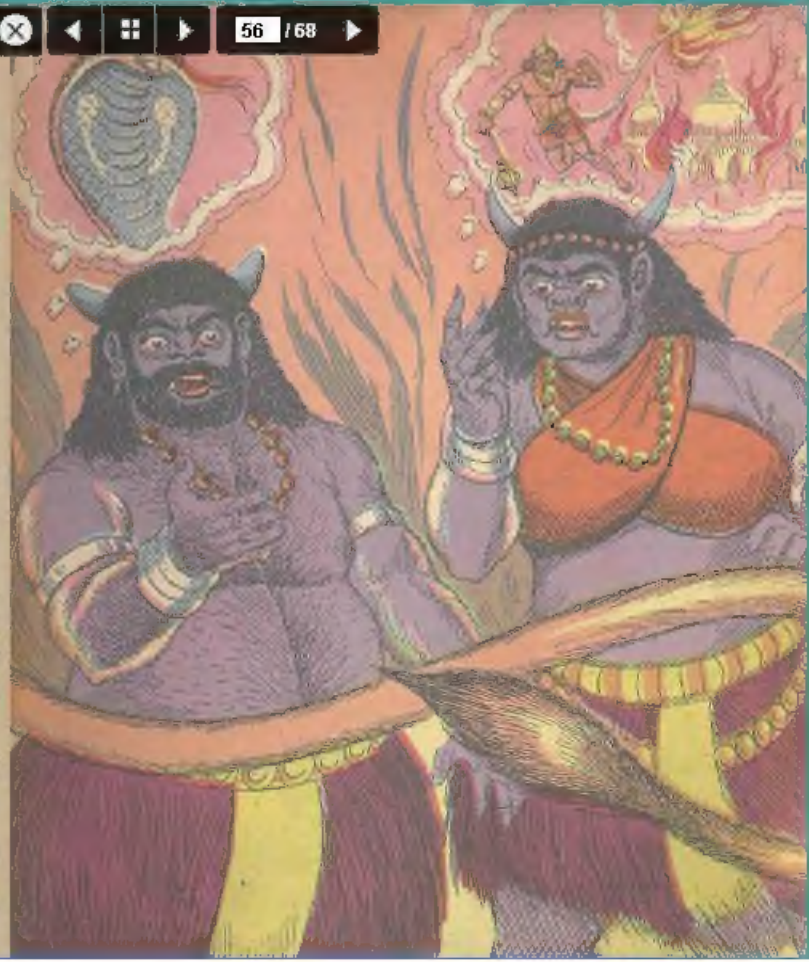
"शूर्पणखे! रामावर सुद्धा उगवामचा! घोडा दिसला नाही तर, रामाचा यज्ञभंग होईल. सीता नाही म्हणून त्याचा अर्धरी शीव गेळा आणि आता घोडा गेळा की उरलेला प्राण जाईल." कराळ म्हणाला.

"तरतण जल, लोकर त्याला ठार करू या. घोड्याच्या डोक्यातलं मांस फार रुचकर असत बरे का!" शूर्पणखे म्हणाली.

"अग आशाच पोरी! तुला लाण्या-शिवाम वुसरं काही सुचतच नाही!" म्हणत कराळ उडून उभा राहिला.

इतनामाने एक फांशो मोटून त्याच्या अंगावर टाकली.

"आपल्यावर पुष्पवृष्टी होते आहे की!" शूर्पणखे म्हणाली.

“अग कापकपिणी! ती पुष्पवृष्टी नाही. हाडांची पाने आहेत.” कराळ म्हणाला.
“ते काही असो. तू चर तर लीकर, त्या घोंड्याचा समाचार घेऊ या!” असे म्हणत सूर्यपक्षेने कराळचे दोन्ही हात धरले आणि ती दोघे निघणार इतक्यात हनुमानाने आपली शेपटी वाडवून त्यांच्या वाटेवर आडवी धरली.

“साप, नागसर्प!” कराळ ओरडला.
पुष्पगळा लक्षपूर्वक पाहून ओरडली-
“साप नाही, यमाने टाकलेला पाषा आहे! हनुमंताची शेपटी आहे!”

“तू तरी काय बोलते आहेस? इकडे हनुमान कोठून येणार? काही बाहिरी की तुला हनुमान विसतो!” कराळ म्हणाला.

“मला बांगली ओळख आहे, त्या शेपटीची. लंकेला आज लावणारी ही शेपटी आहे.” धरधर कापत सूर्यपक्षी म्हणाली, सूर्यपक्षी म्हणाली ते ऐकून कराळ पळून जाण्याच्या छटपटीत असला

पुष्पगळा म्हणाला- “तुला हनुमान कोठून पळून जाणार का रे तू?”

तितक्यात भयंकर रूप धारण करून हनुमान समोर उभा राहिला. त्याला पाहून ते राक्षस ओडपे पळू लागले तेव्हा हनुमाने एक मोठा खडक उचलून त्यांच्या अंगावर फेकला. त्यांच्या खाली चंगखत ते ओडपे ठार झाले. अशातूनच शत्रूच्या अवशेष नष्ट झाल्याबद्दल हनुमंताला अशर आनंद झाला, त्याने विह्वलाच रक्कन फुटता उद्‌घाण केले आणि मणिपुरच्या दिशेने निघाला.

हनुमान आकाशमार्ग जात असता अनेक धारा होऊन वहात सुंदरवनातून वाहणारी गंगानदी त्याने पार केली आणि मणिपुराच्या परिसरातल्या भापास तोंड आल्या. हूर ब्रह्मपुत्रा नवी चांदी तितकून वहावी तशी अकाकल वहास बसलेली दिवली.

इतक्यात मणिपुर राजधानीच्या वेशीवर एक वीज खमकळी आणि कडाडून खाली पडल्यासारखी भासली. हनुमान विस्मृत-वेगाने त्या बाजूला गेला.

गंगावतरण

एके काळी अयोध्येचा राजा सगर याना कैथिली आणि सुमती नावाच्या दोन बायका होत्या. पुत्रप्राप्तीसाठी सगराने हिमालय पर्वतात जाऊन तपश्चर्या केली.

त्याचे फळ म्हणून कैथिलीला अष्टमंज नावाचा मुलगा झाला. सुमतीच्या बाईला एक पिबूच जन्मला. ती फुटल्यावर त्याचे एक हजार मुलगे झाले.

सगराने अष्टमंज यज्ञ करण्याचे ठरवून घोडा सोडला. सगराचा बाळा प्रताप न पाहल्यामुळे इंद्राने यज्ञाचा घोडा पटवून ती पाताळ लोकात कथिल मृतीच्या आधारात लपवून ठेवली.

अपला घोडा बदल्य झाल्याने कळ-
न्यावर सगराने त्याला सोडून आपला-
यला मापण्या हजेर मुलांचा पाठविले.
त्यांनी दश दिवसांना आऊन शोध
काढला. परंतु घोड्याचा पत्ता लागला.

ते काळ बघण्याचा यत्न जमुवंताचा
मुलगा दिलीप वादे केला. परंतु त्याला
ते तथ्य ज्ञाने नाही. त्याचा मुलगा
भगीरथ याने दीर्घकाल तपश्चर्या करून
सरोवा पृथ्वीवर आपल्यासाठी बहुत-
देवाकडून वर प्राप्त केला.

मोकडी त्यांनी पृथ्वी खणली आणि
पलाळ तोंकात ठेले. तेथे त्याचा घोडा
दिसला. ते घोड्याला धरायला जात
जमला कविल मुलींनी रागाने त्यांच्या-
कडे पाहिले व त्यांचा भ्रम केले.

परंतु बघेला प्रवाह इतका बाराचा
होता की तो धारण करणे पृथ्वीला
शक्य नव्हते. तो धारण करण्याची
शक्ती एकदम संकरासा होती.
भगीरथाने संकराची शरापना करून
त्याचा सङ्कार संपादन केला.

बनाच काळ पाहला तरी मूल परतली
नाहीत. तेंकड सगराने असमंजस बांध्या
अंशुमंत माराव्या मुलाला त्यांच्या
गोष्टाचं पाठविले. अश्वसे पाहिल
लोकी गेला. ज्याने कविल मुलींची
लया लागून घोड्याचा पत्ता लागले.
परंतु भयभीत झालेल्या सगरमुलाचा
जिवंत करून घेऊन देवा त्याला सावर
आले नाही. त्यासाठी देवलोकातून
देवांनी त्याला सावर देण्याचा यत्न केला.

हिमालय पर्वतात वेगेचा प्रवाह धारण
करायला संकर उभा राहिला. वेगा
त्याच्या कडात पडली आणि तिचा
गौर कधी झाल्यावर पृथ्वीवर उतरली.

मुम्बीवर उतरल्यावर भैशा उत्साहाने पर्यटनकरून वेगाने उतरत घाबेत जास्तु मुम्बीच्या भावमात्रा किटली आणि तिने त्याचे अग्निहोत्र निहाविले.

जहन् मुम्बीला तिचा राव आला व त्यानी तिचे सर्व पांथी पिठले टाकले. भगिरथाने फार विनंती केल्यावर त्यानी तिला भालच्या कानातून जास्वा काढे दिली. असा तऱ्हेने गंगेचा जातूनी नाव प्राप्त झाले.

गोष्टी मंगल भगीरथाचछेवर जमुनात पोचून पाताळी भांकात गेली आणि दीर्घकालापासून भस्मीभूत झालेल्या सगरपुत्रांवरून बाहु लागली व त्यांचा उद्धार केला. सगौरवाचा प्रयत्न मजबूती झाला.

गोष्ट मथळा चढाओढ

या गोष्टीला सुंदर मथळा सुचवून रु. २५ मिळवा!

?

जगावण्याची वेळ होती. अज्ञान लोकांची वेजा सुक झाली नव्हती. एक अवघट समस्यास्थितीत नाटेन जास्वा बसलेला होता.

त्याच वेळी एक चोर त्या बाजूला आला. बरेचकाला पाहून व त्याला चोर समजून तो चोर म्हणाला- "काय रे, मुर्खा! जगावण्यावर चोरी करून असा देहभान विचरून बसल्या बसल्या झोपला आहेस का? कोणी तुला पाहील त्या आधी चरी निघून जा." असे सांगून त्याचा वेश करून चोर निघून गेला.

त्यानंतर एक दाकड्या त्या बाजूला आला. तो बरेचकाला म्हणाला- "प्यालत तर प्यामास, पणु घरी जायची मुळ राह नये आणि रस्त्यात पडून राहण्याहत्ती पितात का रे?" असा रामावून दाकड्या निघून गेला.

त्यानंतर आणखी एक अवघट त्या बाजूला आला. समाधिस्थ व्यक्ती आणखी कोणो अवघटच जाले. हे जोळवून त्याच्या कानात डणव मळ म्हणून त्याचे पाय धरू लागला.

★

★

★

बरीच गोष्टीला उपयुक्त होईल असा एक सुंदर मथळा विचार करून एका काढीवर स्वतःच्या पत्त्यासह लिहून "गोष्ट मथळा चढाओढ", 'बांदोबा', 'बंदामास' इत्यादी, २ व ३ अकटि रीत, इतरपलकी मज्जास ६००-०२६ या पत्त्यावर पाठवा.

१० जून १९७८ च्या आत पोस्टकार्डे पोचले पाहिजे. त्या कार्डवर 'कोटो चढाओढ परिचय' चेता कामा नये.

चढाओढीचा निकाल ऑगस्ट १९७८ च्या चांदीमास जाहीर करण्यात येईल.

एशियन महिन्यातल्या चढाओढीचा निकाल (मथळा) "अंध्यातील कसब"